МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІОЛОГІЇ

Кваліфікаційна робота
бакалавра

ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

Виконала: студентка, IV курсу, групи 6.0542-смк-з спеціальності С5 «Соціологія» освітньої програми «Соціологія»
А.В Нежуга

Керівник: доцент, професор кафедри соціології, д.соц.н.,
Е.А. Гугнін

Рецензент: доцент, доцент кафедри соціології, к.соц.н.,
Т.О. Ратушна

Запоріжжя – 2026

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет Соціології та управління
Кафедра Соціології
Рівень вищої освіти Бакалавр
Спеціальність С5 «Соціологія»
Освітня програма «Соціологія медіації і кримінології»

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
В.О. Скворець _____
15 грудня 2025 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Нежузі Анні Віталіївні

1. Тема роботи (проекту) Трансформація соціальної довіри українців до органів влади в період війни

Керівник роботи Гугнін Е.А., д.соц.н.

Затверджені наказом ЗНУ від 12 грудня 2025 року № 1796-с

2. Строк подання студентом роботи 22 травня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи: 1. Штомпка П. Довіра – основа суспільства: Логос, 2012. 448 с. 2. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2022. 414 с. 3. Зеленько Г. І. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для країни. Studia Politologica Ucraino-Polona. 2018. Вип. 8. С. 1–10.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): 1. Здійснити понятійно-категоріальний аналіз основних понять дослідження: «соціальна довіра», «органи влади», «трансформація». 2. Проаналізувати стан розробленості проблеми довіри до органів влади у вітчизняній та зарубіжній науці. 3. Визначити методологічні підходи та методи вивчення соціальної довіри в кризових умовах війни. 4. Охарактеризувати сутнісні параметри соціальної довіри до влади як соціологічного феномену. 5. Виявити та проаналізувати соціальні чинники, що впливають на динаміку довіри українців до владних інституцій. 6. Дослідити закономірності трансформації соціальної довіри у воєнний час. 7. Здійснити вторинний аналіз макросоціологічних показників довіри українців до органів влади. 8. Провести якісне соціологічне дослідження (метод фокус-груп) специфіки довіри до влади на локальному рівні. 9. Розробити практичні рекомендації щодо зміцнення комунікації та довіри між владою і суспільством в умовах пролонгованого конфлікту.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) _____

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Гугнін Е.А., професор кафедри соціології	05.01.26	05.01.26
Розділ 2	Гугнін Е.А., професор кафедри соціології	10.02.26	10.02.26
Розділ 3	Гугнін Е.А., професор кафедри соціології	07.04.26	07.04.26

7. Дата видачі завдання 15 грудня 2025 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір та формулювання теми роботи	Грудень 2025	*виконано*
2.	Опрацювання наукових джерел	Грудень 2025	*виконано*
3.	Робота над вступом	Січень 2026	*виконано*
4.	Робота над першим розділом	Січень 2026	*виконано*
5.	Робота над другим розділом	Лютий 2026	*виконано*
6.	Проведення соціологічного дослідження	Березень 2026	*виконано*
7.	Робота над третім розділом	Квітень 2026	*виконано*
8.	Робота над висновками	Травень 2026	*виконано*

Студентка _____ А.В. Нежуга

Керівник роботи (проекту) _____ Е.А Гугнін

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ Т.О. Ратушна

РЕФЕРАТ

Дипломна робота: складається з 73 сторінок, 53 позицій у списку літератури, 3 додатків.

СОЦІАЛЬНА ДОВІРА, ОРГАНИ ВЛАДИ, ТРАНСФОРМАЦІЯ, ІНСТИТУЦІЙНА ДОВІРА, ВОЄННИЙ СТАН

Мета дослідження: дослідити закономірності трансформації соціальної довіри українців до влади під час війни та розробити рекомендації для зміцнення їхньої комунікації.

Об'єкт дослідження: соціальна довіра до органів влади як соціологічний феномен.

Предмет дослідження: трансформація соціальної довіри українців до органів влади у період війни.

Методи дослідження: вторинний аналіз макросоціологічних даних, метод фокус-груп.

Гіпотеза: під час повномасштабної війни довіра до влади трансформується з оцінки управлінських рішень в екзистенційну стратегію виживання та інструмент суспільної згуртованості.

Висновки: 1. Соціальна довіра є стратегічним ресурсом: її дефіцит гальмує інтеграцію, а високий рівень сприяє національному спротиву та легітимації державного управління. 2. Динаміка довіри має стадійний характер: від емоційної консолідації на початку вторгнення до раціоналізації у затяжній фазі. ЗСУ виступають ключовим донором довіри, що стабілізує систему. 3. Збереження легітимності державних інституцій вимагає переходу до побудови сталих зв'язків із суспільством через етичну відповідальність влади, подолання корупції та прозорість інформаційної політики.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 73 pages, 53 literature sources, 3 annexes.

SOCIAL TRUST, GOVERNMENT BODIES, TRANSFORMATION, INSTITUTIONAL TRUST, MARTIAL LAW

Research purpose: to investigate the transformation patterns of Ukrainians' social trust in government bodies during the war and develop recommendations for strengthening their communication.

Research object: social trust in government bodies as a sociological phenomenon.

Research subject: transformation of social trust of Ukrainians in government bodies during the war.

Research methods: secondary analysis of macrosociological data, focus group method.

Research hypothesis: during a full-scale war, trust in the government transforms from an assessment of management decisions into an existential survival strategy and a tool for social cohesion.

Conclusions: 1. Social trust is a strategic resource. Its deficit hinders social integration, while high trust is crucial for national resistance and public administration legitimization. 2. Trust dynamics are phased: shifting from initial emotional consolidation to rationalization in the protracted phase. The Armed Forces act as the key trust donor stabilizing the system. 3. Restoring institutional legitimacy requires building sustainable societal ties through ethical responsibility, anti-corruption measures, and transparent information policy

ЗМІСТ

ВСТУП……6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ……10
1.1. Соціальна довіра до влади: визначення та уточнення основних понять дослідження……10
1.2. Стан розробленості проблеми довіри українців до органів влади у вітчизняній та зарубіжній науці……19
1.3. Підходи і методи до вивчення соціальної довіри українців до органів влади у період війни……24
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ У ПЕРІОД ВІЙНИ……29
2.1. Сутнісні характеристики соціальної довіри українців до органів влади як соціального феномену……...29
2.2. Соціальні чинники, що впливають на довіру українців до органів влади…31
2.3. Закономірності та динаміка трансформації соціальної довіри українців до органів влади у воєнний час……..34
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ……40
3.1. Обґрунтування методу пілотажного соціологічного опитування та процедури порівняльного аналізу (довоєнний та воєнний періоди).....40
3.2. Аналіз результатів пілотажного дослідження динаміки довіри респондентів до владних інституцій……54
3.3. Практичні рекомендації щодо зміцнення комунікації та довіри між владою і суспільством в умовах війни……58
ВИСНОВКИ……...64
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ……...68
ДОДАТКИ……..74

ВСТУП

Актуальність. Лютий 2022 року, що став новою фазою російсько-українського протистояння, розділив новітню історію України на «до» і «після» та докорінно змінила суспільний договір. В умовах найжорстокішої війни на європейському континенті з часів Другої світової питання довіри до державних інститутів перетворилося з традиційного предмету політичної соціології на фундамент національного виживання. Якщо у час до ескалації конфлікту взаємини державного управління та суспільства характеризувалися відчуженням та скепсисом, то екзистенційна загроза спровокувала безпрецедентну консолідацію нації, де високий рівень довіри до військово-політичного керівництва став ключовим ресурсом опору агресору.

Водночас феномен довіри не є статичною константою, а являє собою складний динамічний процес, що зазнає впливу часу, соціально-економічних викликів та інформаційного тиску. Зі збільшенням тривалості бойових дій первинний емоційний імпульс єднання стикається з викликами рутини війни: втомою населення, корупційними небезпеками та реалізацією заходів, що можуть викликати суспільний опір. Це актуалізує потребу в науковому осмисленні того, як саме трансформується легітимність влади: від безумовної підтримки на початку вторгнення до формування більш вимогливого та прагматичного партнерства між громадянами та державою на етапі затяжного протистояння.

Розуміння механізмів цієї трансформації має критичне практичне значення для забезпечення стійкості української державності. Саме інституційна довіра слугує тим необхідним ресурсом, що уможливлює проведення складних мобілізаційних заходів і гарантує економічну витривалість в умовах гібридної війни. Крім того, збереження та конвертація кредиту довіри у дієві демократичні інститути стане визначальним фактором успішної повоєнної відбудови та європейської інтеграції України.

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження трансформації соціальної довіри українців до органів влади в умовах воєнного часу було сформоване на основі праць класиків та сучасників, таких як Ф. Фукуяма, П. Штомпка, Р. Патнам, Є. Головаха, О. Резнік та В. Паніотто. Проте динамізм сучасних процесів у сфері соціології вимагає перегляду традиційних підходів. Це зумовлено тим, що раніше створені концептуальні моделі не повністю враховують особливості та виклики, які висуває поточна соціальна ситуація, зокрема специфіку тривалого адаптивного стресу та впливу цифрових екосистем на легітимацію влади в умовах воєнного стану.

Проблемна ситуація виникає через глибокий розрив між прагненням українського суспільства до прозорої та спільної комунікації з державою в умовах війни та інерцією закритих, ієрархічних систем інформування. Проблема полягає у суперечності між необхідністю збереження високого рівня соціальної довіри як критичного ресурсу національної стійкості та об'єктивними процесами її ерозії під впливом тривалої війни, соціально-економічної напруги та комунікаційних розривів. Невизначеність механізмів трансформації цієї довіри створює загрозу внутрішній консолідації українського суспільства.

Об’єкт. Особливості трансформації довіри українського суспільства до різних гілок влади в період війни.

Предмет. Динаміка, чинники та особливості трансформації рівнів довіри українського суспільства до різних гілок влади в період війни.

Мета. Проаналізувати характер змін у ставленні українців до органів влади під час війни, виявити ключові фактори, що впливають на ці зміни, та оцінити їхній вплив на суспільну стабільність.

Реалізація поставленої мети передбачає розв’язування низки наступних *наукових завдань*:

1. Розкрити сутність та структуру соціальної довіри до інститутів влади, проаналізувати наукові підходи до її вивчення в умовах конфлікту та сформулювати власне теоретичне бачення проблеми.

2. Зібрати та систематизувати репрезентативні дані соціологічних опитувань щодо динаміки довіри до органів влади в Україні за період 2022–2024 років.

3. Виявити та класифікувати ключові чинники (комунікаційні, безпекові, соціально-економічні), що детермінують зміну рівня довіри на різних етапах війни.

4. Встановити особливості трансформації довіри до різних гілок влади та окремих інститутів, визначити причини диференціації цих рівнів.

5. Оцінити сценарії подальшої еволюції соціальної довіри та розробити рекомендації для органів влади щодо формування ефективної комунікаційної політики.

6. Встановити загальні закономірності, особливості та динаміку трансформації довіри до влади у воєнний час.

7. Зібрати, систематизувати та обґрунтувати репрезентативні дані соціологічних опитувань і процедуру порівняльного аналізу (довоєнний та воєнний періоди).

8. Провести аналіз результатів емпіричного дослідження динаміки довіри респондентів до владних інституцій та окремих органів влади.

9. Оцінити сценарії подальшої еволюції соціальної довіри та розробити практичні рекомендації для органів влади щодо формування ефективної комунікаційної політики.

Гіпотези дослідження

Гіпотеза 1. Рівень довіри до органів влади безпосередньо корелює з їхньою ефективністю у забезпеченні оборони та гуманітарної підтримки населення.

Гіпотеза 2. Прозорість та інклюзивність державних комунікацій виступають основними медіаторами, що запобігають ерозії довіри в умовах затяжної війни.

Гіпотеза 3. Довіра до органів місцевого самоврядування демонструє вищу стабільність порівняно з центральними органами влади через пряму залученість до вирішення нагальних потреб громадян.

Для розв'язання поставлених завдань використано комплекс *методів*, що забезпечують об'єктивність аналізу. Системний аналіз застосовано для вивчення структури та функцій соціальної довіри. Компаративний аналіз дозволив зіставити показники довіри у довоєнний період та під час активної фази бойових дій. Вторинний аналіз даних соціологічних моніторингів провідних установ України (Соціологічна група Рейтинг) забезпечив репрезентативність висновків.

Первинне соціологічне дослідження проведено методом фокус-групи серед жителів прифронтової Вільнянської громади та внутрішньо переміщених осіб.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ

1.1. Соціальна довіра до влади: визначення та уточнення основних понять дослідження

Проблема довіри почала привертати системну увагу науковців соціогуманітарного знання відносно недавно, проте сьогодні вона є однією з центральних категорій соціологічного аналізу. Така пильна зацікавленість до цієї проблематики була викликана визнанням того, що довіра — це фундаментальний соцієтальний механізм, який відіграє істотну роль як у міжособистісній взаємодії, так і дозволяє вибудовувати ефективні відносини між суб'єктами у політичній, економічній та інших сферах суспільства, сприяючи збереженню і розвитку соціального організму.

З другої половині XX ст. починає з'являтися низка наукових праць, присвячених даній проблематиці. Серед відомих дослідників довіри в контексті проблем соціальної взаємодії слід відзначити таких як П. Бурдьє, Е. Гідденс, Н. Луман, Ф. Фукуяма, П. Штомпка та інші. Так, наприклад, соціальна довіра є одним з головних понять концепції соціального капіталу, яку в тому числі розробляли П. Бурдьє, Ф. Фукуяма, П. Штомпка.

У роботі «Довіра: соціальні чесноти та шлях до процвітання» відомого американського філософа і соціолога Ф. Фукуями довіра розглядається як очікування, що виникає у членів співтовариства, що інші його члени будуть поводитись більш-менш передбачувано, чесно та з увагою до потреб оточуючих, у відповідності з деякими загальними нормами. На думку вченого, феномен довіри виникає у рамках певної групи, спільноти чи суспільства в цілому, як очікування того, що члени спільноти будуть поводити себе чесно й нормально, виявляючи готовність до взаємодопомоги відповідно до визнаних у суспільстві норм. Автор називає три основні рівні прояву довіри: перший – заснований на сім'ї та сімейних відносинах, другий – на добровільних асоціаціях на кшталт

навчальних закладів різних рівнів освіти, клубах, професійних організаціях тощо, третій найвищій рівень – державний. Крім того, Ф. Фукуяма відмічає, що різні суспільства мають різний потенціал довіри та солідарності, що визначається культурною природою цих суспільств [51].

П. Штомпка у своїй фундаментальній праці «Довіра: соціологічна теорія» пише, що довіра – це парі, яке ми виграємо або програємо. Ми діємо так, ніби майбутні дії інших (зокрема влади) будуть для нас сприятливими, хоча не маємо 100 відсотків гарантії. Автор виокремлює три чинники, на яких базується рішення довіряти: 1) компетентність, тобто здатність влади виконувати свої функції; 2) доброчесність – віра в те, що влада діє в інтересах народу, а не заради власної вигоди; 3) бездоганність як відповідність дій влади моральним принципам та обіцянкам [52].

Також П. Штомпка надає таке поняття як «культури довіри». Науковець стверджує, що довіра – це ресурс, який накопичується роками, а культура довіри робить суспільство стійким. Але якщо є культура довіри, то є й культура недовіри. Вона характерна для багатьох пострадянських країн. Штомпка наголошує, що довіру дуже важко збудувати, але надзвичайно легко зруйнувати одним актом зради або некомпетентності. Проте він також описує механізми відновлення довіри через прозорість та нові успіхи інституцій [52]. Отже, за Штомпкою, соціальна довіра – це «соціальний клей», який утримує державу від розпаду. Це «ставка» суспільства на державні інституції, яка вимагає постійного підтвердження через ефективність та етичність дій влади. Якщо ця ставка «не зіграє», суспільство повертається до стратегій індивідуального виживання, що є катастрофічним для оборони країни. Таким чином, згідно з теорією соціального капіталу, соціальна довіра – це ключовий ресурс, який забезпечує ефективну співпрацю між людьми задля досягнення спільних цілей.

Проблема довіри в соціальних відносинах була однією з центральних тем в науковій творчості американського філософа і соціолога Адама Селігмана. Вивченню феномену довіри А. Селігмен присвятив цілу низку своїх праць, таких як «Проблема довіри» – основоположна праця за даною проблематикою, «Довіра

і соціабельність: про межі впевненості і рольових очікувань», «Довіра і громадянське суспільство», «Довіра і значення громадянського суспільства». Науковець акцентує увагу на історичній динаміці соціальних трансформацій і саме їх вважає причиною появи феномену довіри. Він вважав, що довіра – це явище, яке притаманне виключно епосі сучасності (модерну). Початок епохи модерну А. Селігмен відносить до XVI ст. Згідно Селігмену, збільшення кількості соціальних ролей, котрі притаманні одному індивіду, і поглиблений поділ праці – є ключовими моментами, які породили необхідність виникнення довіри в соціальних інтеракціях. Як вважає вчений, ці чинники сприяли тому, що вчинки людини практично неможливо передбачити із-за багаточисельних моделей поведінки, які індивіди реалізують у соціумі. На підставі даного висновку Селігмен розкриває сутність соціальної довіри як феномену, котрий дозволяє зменшити невизначеність і ризики, що виникають під час взаємодії між людьми, які не знають щодо мотивів поведінки один одного. Науковець визначає сутність довіри наступним чином: довіра є дещо таке, що входить в соціальні відносини тоді, коли є можливість відхилення від ролей, те, що можемо назвати «відкритими просторами» ролей та рольових очікувань [52]. Пояснюючи і доповнюючи своє визначення довіри, Селігмен проводить зіставлення довіри з іншими соціальними феноменами: впевненістю, вірою, духовною близькістю. Для уточнення сфери застосування поняття «довіра» вчений звертається до концепції Н. Лумана, на думку якого, довіра виникає не тільки по відношенню до особистостей, але й стосовно системи, її правилам і репутації [52].

Підбиваючи підсумки аналізу поглядів А. Селігмена, зазначимо, що він розглядав довіру як фундаментальний механізм соціального порядку, що виникає в умовах непевності, коли системні рольові очікування (правила, закони) більше не гарантують передбачуваної поведінки. На його думку, довіра – це сучасний феномен, який пов’язує особистісні взаємини з інституційним рівнем. І це важливо розуміти в контексті нашого дослідження. Обмежений обсяг нашої роботи не дозволяє детально проаналізувати увесь науковий доробок закордонних вчених щодо феномену довіри, але наведені праці та їх автори

найяскравіше демонструють ключові підходи і теорії, які сформувалися у західній соціології.

Науковий інтерес до проблеми довіри у вітчизняній соціології активізувався у пострадянський період (1990-ті роки по наш час), що було зумовлено кардинальними суспільними трансформаціями, кризою інститутів та необхідністю формування громадянського суспільства. Ключовими чинниками виникнення такого інтересу можна назвати наступні: по-перше, – це тотальна трансформація українського суспільства від радянської системи до ринкової в економічній сфері і ліберально-демократичної – у політичній та соціальній сферах. Злам радянської системи і довготривалий транзитивний період створив «вакуум довіри», оскільки старі соціальні зв'язки зруйнувалися, а нові інститути (держава, ринок) ще не заслужили повного авторитету; по-друге, цілком прагматична причина, тобто результати соціальної діагностики (різноманітних замірів соціальної довіри до різних інституцій, які показували часто невтішні результати для цих інституцій), викликали потребу у розумінні низького рівня соціальної довіри (взаємної довіри громадян) та інституційної довіри (до поліції, судів, влади) як перешкод для модернізації; по-третє, для українських науковців також постала потреба теоретичного осмислення тих концепцій (Н. Лумана, П. Штомпки, А. Селігмена, Ф. Фукуями та інших), до яких вони отримали доступ з розвитком вітчизняної соціології у пострадянський період та спроби їх адаптувати до українських реалій.

Серед українських вчених, які зробили вагомий внесок у дослідження загальних теоретичних засад та прикладних вимірів довіри в транзитивному суспільстві, слід назвати Є. Головаху, С. Макеєва, О. Резніка, Г. Зеленько, І. Бекешкіну, Ю. Шайгородського, М. Чабанну, В. Кулика, а також В. Міхеєву, Т. Супрунець, В. Нападисту, Д. Мельника, О. Кузьмук та Т. Стеценко.

Розглядаючи напрацювання вітчизняної соціогуманітарної школи, важливо відстежити логічний перехід від загальнотеоретичного осмислення феномену до його інституційного аналізу. Як зазначає В. Міхеєва, «довіра є невід'ємною і важливою частиною життя людини та суспільства в цілому, що

робить дослідження цього феномену досить актуальним» [26, с. 55]. На сьогодні поняття «довіра» глибоко досліджується в науці, причому, як слушно зауважує Т. Супрунець, «кожна із наук розглядає цей феномен крізь призму власного предмета» [41, с. 77]. Актуалізація уваги до цього явища не є випадковою. За словами В. Нападистої, «потреба теоретичного осмислення феномену довіри зумовлена відчуттям її кризи не лише в локальних осередках окремого соціуму, а й загальною тенденцією до пониження (або підвищеного запиту) рівня довіри, характерною також для суспільств з достатніми політичними та економічними підставами для утвердження так званої "культури довіри"» [28, с. 120]. Підтверджуючи цю тезу, дослідниця посилається на авторитетного соціолога П. Штомпку, зазначаючи, що зниження суспільної довіри відзначається численними соціологічними дослідженнями в різних спільнотах на усіх рівнях [28, с. 120].

Окрему увагу варто звернути на функції та природу довіри в умовах складних суспільних станів. Як підкреслює Д. Мельник, «феномен довіри актуалізувався на предметному полі соціогуманітарних наук майже синхронно з феноменом постправди» [25, с. 139]. Дослідник також наголошує на її практичному значенні: «основною функцією довіри є соцієтальна, вона є механізмом адаптації людини до складності та непередбачуваності соціуму» [25, с. 139]. Натомість, «на відміну від довіри, недовіра базується на логіці підозри щодо намірів партнера, негативних емоціях» [25, с. 139].

Розглядаючи специфіку вітчизняного контексту, О. Кузьмук звертає увагу на те, що «довіра українського суспільства як прикладу пострадянського типу суспільств формуються під впливом низки специфічних умов» [21, с. 110]. Дійсно, українському соціуму історично була притаманна певна дистанційованість від державних інституцій. Однак події останніх років продемонстрували здатність суспільства до швидкої консолідації. Це вимагає від соціологічної науки переходу від абстрактних міркувань до прикладного аналізу інституційної взаємодії. Саме тому, як зазначає Т. Стеценко, «усвідомлення значимості довіри для функціонування суспільства спрямувало логіку розвитку

наукової думки від теоретичної концептуалізації явища довіри до пошуку механізмів практичного управління довірою як соціальним ресурсом» [40, с. 44].

Аналізуючи наведені підходи, можна дійти висновку, що в сучасних умовах українське суспільство проходить безпрецедентний етап. Теоретичний концепт довіри набуває цілком практичного виміру, оскільки цей соціальний ресурс щодня конвертується у матеріальні та поведінкові практики: масштабні волонтерські ініціативи, безперебійну сплату податків бізнесом, загальну готовність громадян дотримуватися суворих обмежень. Таким чином, соціальну довіру до влади в умовах сучасних викликів слід трактувати не просто як емоційне чи ціннісне ставлення, а як складний соцієтальний механізм адаптації та ключовий ресурс, ефективне управління яким визначає легітимність та стійкість державних інституцій.

У межах соціологічного дискурсу виникає об'єктивна необхідність чіткої типологізації соціальної довіри. Загальноприйнятим у науці є її розподіл на два базові виміри: міжособистісну (горизонтальну), яка формується на рівні щоденних інтеракцій між індивідами чи в малих групах, та інституційну (вертикальну), що характеризує ставлення громадян до абстрактних систем, соціальних організацій та держави загалом. Оскільки об'єктом нашої уваги є органи влади, ключовим стає саме вертикальний, інституційний вимір довіри, особливим різновидом якого виступає довіра до політичних інститутів та органів державного управління.

У соціологічному контексті цей феномен постає не стільки як показник електоральних симпатій, скільки як складна багаторівнева система соціальної взаємодії між суспільством та державним апаратом [48, с. 9]. Соціальна довіра до влади відображає впевненість громадян у тому, що державні інститути діють відповідно до інтересів соціуму та дотримуються загальноприйнятих нормативно-ціннісних правил. Більше того, дослідники наголошують, що інституційна довіра є фундаментальною передумовою суспільної злагоди та стабільності соціальної системи як такої. Відтак, М. Чабанна зазначає, що довіра до інститутів влади детермінує їхню соціальну легітимність та безпосередньо

впливає на здатність держави мобілізувати громадян на виконання суспільно значущих завдань [48, с. 9]. Ю. Шайгородський, у свою чергу, розглядає довіру до влади як глибокий «політико-психологічний феномен», що конструює спільний символічний простір взаємодії та комунікації між громадянами та управлінськими структурами [49, с. 64].

Розглядаючи динаміку ставлення до влади в Україні, В. Кулик звертає увагу на історичну циклічність і водночас нестабільність цього соціального процесу. Аналізуючи період суспільних трансформацій, науковець констатує: «В українському суспільстві відбувається зниження ступеня довіри населення не тільки до політичних еліт, але й до більшості соціальних та політичних інститутів» [23, с. 48]. Водночас ця тотальна інституційна ерозія періодично переривається масштабними суспільними зрушеннями, коли в моменти гострих криз фіксується раптовий «вибух довіри» до нового керівництва [23, с. 48]. Ці різкі коливання свідчать про те, що в українському соціумі довіра до влади тривалий час мала переважно персоніфікований, ситуативний характер і спиралася радше на соціальні очікування від конкретних осіб, аніж на міцність самих інституцій.

Будь-яка криза, а тим більше екзистенційна загроза у вигляді повномасштабної війни, оприявнює приховані механізми функціонування суспільства. Одним із таких фундаментальних механізмів, що утримує державу від внутрішнього розпаду, є довіра. Коли громадянин позбавлений можливості самостійно верифікувати весь масив інформації з фронту чи об'єктивно оцінити ефективність ухвалених управлінських рішень, саме довіра до військово-політичного керівництва стає тим психологічним щитом, який адаптує людину до стресу та захищає суспільну свідомість від паніки. Це своєрідний соціальний кредит, який суспільство делегує владі для швидкого та консолідованого подолання кризи. В умовах повномасштабної війни соціальна довіра до органів влади зазнає радикальної трансформації, набуваючи принципово нових сутнісних характеристик. У ситуації екзистенційної загрози довіра перестає бути просто оцінкою ефективності управлінських рішень чи індикатором

задоволеності життям. Вона перетворюється на ключовий чинник соціальної згуртованості (когезії) та колективного виживання соціуму. У цей період відбувається безпрецедентна консолідація суспільства довкола державних інституцій.

Для соціологічного обґрунтування процесів, що відбуваються сьогодні у відносинах між суспільством та державою, необхідно звернутися до категорії «трансформація». Як зазначається у фаховій літературі, зокрема в дослідженнях В. Скворця, зміст суспільної трансформації доцільно аналізувати крізь призму моделі діалектичного взаємозв'язку між суспільним відтворенням і суспільним перетворенням, яку запропонував Е. Гідденс [37, с. 119]. Відповідно до цієї концепції, суспільне відтворення відповідає за збереження базових ознак соціуму та його стабільності у часі, що забезпечується безперервністю повсякденних соціальних практик. Натомість трансформація (суспільне перетворення) виступає каталізатором зміни цих ознак. Показово, що такі зсуви часто стають наслідком не лише цілеспрямованих дій, але й непередбачуваних макрофакторів, генеруючи як конструктивні, так і деструктивні наслідки для соціальної системи загалом [37, с. 119].

Екстраполюючи цю теоретичну рамку на проблематику ставлення громадян до органів влади, стає зрозумілим, що в умовах повномасштабної війни динаміку соціальної довіри не можна трактувати як звичайне ситуативне коливання рейтингів. Йдеться про повноцінний структурний зсув, який є органічною складовою макросоціологічної трансформації всього українського суспільства. Війна виступила тим непередбачуваним екстремальним чинником, що радикально прискорив процеси інституційних змін. Якщо в мирний час інституційна довіра функціонувала переважно як елемент «суспільного відтворення», забезпечуючи легітимність та передбачуваність управлінського апарату у звичних умовах, то з введенням воєнного стану її сутність зазнала якісного «перетворення». Вона набула статусу механізму екзистенційного виживання нації. Цей трансформаційний перехід оприявнюється через кілька ключових тенденцій:

По-перше, відбувається зміна самої моделі соціальної взаємодії. Громадяни трансформуються з пасивних реципієнтів управлінських послуг на активних акторів державного спротиву. Вони делегують владним інститутам безпрецедентний кредит довіри, необхідний для ухвалення швидких та жорстких рішень.

По-друге, фіксується перехід до афективної солідарності. В умовах надвисокого ризику та інформаційної асиметрії раціональна (калькульована) оцінка ефективності дій влади частково витісняється емоційною, символічною вірою в державні інститути, насамперед у Збройні Сили та вище військово-політичне керівництво.

По-третє, трансформація довіри характеризується високою динамічністю. Швидка мобілізація суспільної підтримки на початковому етапі конфлікту (феномен «згуртування навколо прапора») з часом неминуче зазнає корекції. Тривалий стрес, виснаження ресурсів та поступова рутинізація війни частково відновлюють критичне сприйняття дій влади з боку соціуму.

Звертаючись до концептуалізації довіри в ситуаціях крайньої нестабільності, варто спиратися на соціологічні підходи Н. Лумана та Е. Гідденса, які розглядали довіру як специфічний механізм редукції (зниження) соціального ризику. В умовах повномасштабної війни українське суспільство опинилося в середовищі тотального, екзистенційного ризику. За таких обставин природа соціальної довіри до влади фундаментально змінюється: вона перестає бути результатом раціонального розрахунку вигод, а перетворюється на безальтернаватину стратегію психологічного та фізичного виживання. Більше того, ситуація «високого ризику» загострює традиційну для українського соціуму дихотомію між персоніфікованою та інституційною довірою. Якщо в мирний час громадяни схильні довіряти конкретним політичним лідерам, залишаючись скептичними до самих інституцій (парламенту, уряду, судів), то в кризовий період війни відбувається спроба конвертувати високу персональну довіру до військово-політичного керівництва у стійку легітимність усього

державного апарату. Успішність такої конвертації є головним маркером ефективної суспільної трансформації.

1.2. Стан розробленості проблеми довіри українців до органів влади у вітчизняній та зарубіжній науці

Як нас вчить Методологія наукового дослідження, аналіз стану розробленості теми – це один з обов'язкових етапів наукового дослідження, зазвичай він викладається у першому розділі. Його проводять, щоб розв'язати кілька стратегічних завдань:

1. Визначення «білих плям» (Наукова новизна). Ви не зможете довести, що ваше дослідження є новим, якщо не знаєте, що вже зробили інші. Аналіз дозволяє знайти аспекти, які залишилися поза увагою (наприклад, довіру вивчали до 2022 року, а динаміку під час повномасштабної війни – ще ні).
2. Формування теоретичного фундаменту. Виконуючи це завдання науковець з'ясовує, які теорії, підходи та методи вже існують. Це дозволяє не «винаходити велосипед», а спиратися на перевірені концепції (наприклад, теорію соціального капіталу Р. Патнама чи концепцію довіри П. Штомпки). У підсумку даного підрозділу дослідник показує, що тема вивчалася багатьма, але певні питання (наприклад, трансформація довіри в умовах воєнного стану) досі є дискусійними або малодослідженими, це автоматично підтверджує, що ваша робота потрібна науці саме зараз. Аналіз стану розробленості теми дозволяє систематизувати наявні наукові знання, виявити суперечності в існуючих підходах та чітко окреслити авторське проблемне поле.

Проблема довіри почала привертати увагу науковців соціогуманітарного знання відносно недавно. Така пильна зацікавленість до цієї проблематики була викликана визнанням того, що довіра – це дуже важливий механізм, який відіграє істотну роль як у міжособистісній взаємодії, так і дозволяє вибудовувати ефективні відносини між суб'єктами у політичній, економічній та інших сферах суспільства, сприяє збереженню і розвитку соціального організму. З другої половині XX ст. починає з'являтися низка наукових праць, присвячених даній

проблематиці. Серед відомих дослідників довіри в контексті проблем соціальної взаємодії слід відзначити таких як П. Бурдьє, Е. Гідденс, Н. Луман, Ф. Фукуяма, П. Штомпка та інші. Так, наприклад, соціальна довіра є одним з головних понять концепції соціального капіталу, яку в тому числі розробляли П. Бурдьє, Ф. Фукуяма, П. Штомпка.

У роботі «Довіра: соціальні чесноти та шлях до процвітання» відомого американського філософа і соціолога Ф. Фукуями довіра розглядається як очікування, що виникає у членів співтовариства, що інші його члени будуть поводитись більш-менш передбачувано, чесно та з увагою до потреб оточуючих, у відповідності з деякими загальними нормами. На думку вченого, феномен довіри виникає у рамках певної групи, спільноти чи суспільства в цілому, як очікування того, що члени спільноти будуть поводити себе чесно й нормально, виявляючи готовність до взаємодопомоги відповідно до визнаних у суспільстві норм. Автор називає три основні рівні прояву довіри: перший – заснований на сім'ї та сімейних відносинах, другий – на добровільних асоціаціях на кшталт навчальних закладів різних рівнів освіти, клубах, професійних організаціях тощо, третій найвищій рівень – державний. Крім того, Ф. Фукуяма відмічає, що різні суспільства мають різний потенціал довіри та солідарності, що визначається культурною природою цих суспільств [51].

П. Штомпка у своїй фундаментальній праці «Довіра: соціологічна теорія» пише, що довіра – це парі, яке ми виграємо або програємо. Ми діємо так, ніби майбутні дії інших (зокрема влади) будуть для нас сприятливими, хоча не маємо 100 відсотків гарантії. Автор виокремлює три чинники, на яких базується рішення довіряти: 1) компетентність, тобто здатність влади виконувати свої функції; 2) доброчесність – віра в те, що влада діє в інтересах народу, а не заради власної вигоди; 3) бездоганність як відповідність дій влади моральним принципам та обіцянкам. Також П. Штомпка надає таке поняття як «культури довіри». Науковець стверджує, що довіра – це ресурс, який накопичується роками, а культура довіри робить суспільство стійким. Але якщо є культура довіри, то є й культура недовіри. Вона характерна для багатьох пострадянських

країн. Штомпка наголошує, що довіру дуже важко збудувати, але надзвичайно легко зруйнувати одним актом зради або некомпетентності. Проте він також описує механізми відновлення довіри через прозорість та нові успіхи інституцій [50, с. 448]. Отже, за Штомпкою, соціальна довіра – це «соціальний клей», який утримує державу від розпаду. Це «ставка» суспільства на державні інституції, яка вимагає постійного підтвердження через ефективність та етичність дій влади. Якщо ця ставка «не зіграє», суспільство повертається до стратегій індивідуального виживання, що є катастрофічним для оборони країни. Таким чином, згідно з теорією соціального капіталу, соціальна довіра – це ключовий ресурс, який забезпечує ефективну співпрацю між людьми задля досягнення спільних цілей.

Проблема довіри в соціальних відносинах була однією з центральних тем в науковій творчості американського філософа і соціолога Адама Селігмана. Вивченню феномену довіри А. Селігман присвятив цілу низку своїх праць. Науковець акцентує увагу на історичній динаміці соціальних трансформацій і саме їх вважає причиною появи феномену довіри. Він вважав, що довіра – це явище, яке притаманне виключно епосі сучасності (модерну). Згідно Селігману, збільшення кількості соціальних ролей, котрі притаманні одному індивіду, і поглиблений поділ праці – є ключовими моментами, які породили необхідність виникнення довіри в соціальних інтеракціях. Як вважає вчений, ці чинники сприяли тому, що вчинки людини практично неможливо передбачити із-за багаточисельних моделей поведінки, які індивіди реалізують у соціумі. На підставі даного висновку Селігман розкриває сутність соціальної довіри як феномену, котрий дозволяє зменшити невизначеність і ризики, що виникають під час взаємодії між людьми, які не знають щодо мотивів поведінки один одного. Науковець визначає сутність довіри наступним чином: довіра є дещо таке, що входить в соціальні відносини тоді, коли є можливість відхилення від ролей [52]. Підбиваючи підсумки аналізу поглядів А. Селігмана, зазначимо, що він розглядав довіру як фундаментальний механізм соціального порядку, що виникає в умовах непевності, коли системні рольові очікування (правила,

закони) більше не гарантують передбачуваної поведінки. На його думку, довіра – це сучасний феномен, який пов'язує особистісні взаємини з інституційним рівнем. І це важливо розуміти в контексті нашого дослідження.

Обмежений обсяг нашої роботи не дозволяє детально проаналізувати увесь науковий доробок закордонних вчених щодо феномену довіри, але наведені праці та їх автори найяскравіше демонструють ключові підходи і теорії, які сформувалися у західній соціології. Науковий інтерес до проблеми довіри у вітчизняній соціології активізувався у пострадянський період (1990-ті роки по наш час), що було зумовлено кардинальними суспільними трансформаціями, кризою інститутів та необхідністю формування громадянського суспільства. Ключовими чинниками виникнення такого інтересу можна назвати наступні: по-перше, – це тотальна трансформація українського суспільства від радянської системи до ринкової в економічній сфері і ліберально-демократичної – у політичній та соціальній сферах. Злам радянської системи і довготривалий транзитивний період (на думку деяких науковців він триває й дотепер), створив «вакуум довіри», оскільки старі соціальні зв'язки зруйнувалися, а нові інститути (держава, ринок) ще не заслужили повного авторитету; по-друге, цілком прагматична причина, тобто результати соціальної діагностики викликали потребу у розумінні низького рівня соціальної довіри та інституційної довіри як перешкод для модернізації; по-третє, для українських науковців також постала потреба теоретичного осмислення тих концепцій, до яких вони отримали доступ з розвитком вітчизняної соціології у пострадянський період та спроби їх адаптувати до українських реалій.

Серед українських вчених можемо назвати цілу плеяду видатних соціологів, праці яких формують основу розуміння інституційної довіри в національному контексті. У вітчизняному соціологічному дискурсі проблема довіри до влади набула особливого звучання в контексті вивчення пострадянської суспільної трансформації. Тривалий час фокус досліджень українських науковців був зосереджений на вивченні феномену тотального

дефіциту довіри до державних інституцій та амбівалентності суспільної свідомості.

Фундаментальний внесок у розуміння цієї проблеми зробив Є. Головаха. Аналізуючи макросоціальні процеси в Україні за роки незалежності, дослідник визначає стан вітчизняного суспільства як період стихійних змін та відкладеного транзиту. Показово, що однією з ключових характеристик цього перехідного стану соціолог називає масову аномічну деморалізацію та відсутність сформованої інституційної довіри [6, с. 26]. Замість стабільних довірчих відносин між громадянами та державою, як зазначає автор, виникла подвійна інституційна система, де формальні демократичні правила часто ігноруються на користь неформальних тіньових зв'язків.

На тлі цієї хронічної інституційної недовіри вітчизняні дослідники зафіксували специфічну амплітуду коливання суспільних настроїв. Як зауважує І. Бекешкіна, досліджуючи складний шлях демократизації України, періоди загального розчарування владою циклічно переривалися раптовими масовими сплесками довіри під час масштабних політичних криз або електоральних зламів (зокрема, після подій 2004 року) [2, с. 13-14]. Однак ці «вибухи довіри» мали переважно емоційний, персоніфікований характер і спиралися на харизму нових лідерів. Стикаючись із завищеними патерналістськими очікуваннями населення, ця довіра стрімко вичерпувалася, трансформуючись у ще глибше суспільне розчарування.

Наслідки такого перманентного дефіциту довіри для державного будівництва ґрунтовно проаналізовані в працях Г. Зеленько. Дослідниця наголошує, що суспільна довіра є не абстрактною моральною категорією, а критично важливим ресурсом для успішного впровадження будь-яких реформ, не менш вагомим за фінансове чи кадрове забезпечення [16, с. 1]. Брак довіри до суспільно-політичних інститутів призводить до глибокого політичного відчуження громадян, перешкоджає соціальній інтеграції та перетворюється на невидимий, але потужний бар'єр для ефективного функціонування держави.

Новітній етап соціологічних досліджень довіри до інститутів влади в Україні нерозривно пов'язаний із кризовими явищами та повномасштабною війною, яка кардинально змінила дослідницькі акценти. Якщо раніше вітчизняні науковці вивчали довіру переважно як чинник електоральної поведінки чи успішності реформ, то сьогодні вона аналізується крізь призму національної безпеки, соціальної стійкості та екзистенційного виживання соціуму. Сучасні дослідники фіксують глибоку фрагментацію та поляризацію інституційної довіри. Як зазначає І. Симисенко, довіра українців до інституцій залишається вкрай нестабільною та персоніфікованою. У суспільстві сформувався чіткий контраст: хронічно низький рівень довіри до традиційних державних органів співіснує з безпрецедентно високим рівнем довіри до Збройних Сил України, волонтерських ініціатив та окремих публічних діячів [36, с. 137]. Цей дисбаланс свідчить про те, що суспільство схильне довіряти тим інституціям, які беруть на себе безпосередню відповідальність за фізичний захист держави.

Психологічні та соціологічні механізми такої дихотомії добре пояснюються через теорію ментальних фреймів. У кризових умовах ставлення громадян до влади формується на перетині двох базових настанов. З одного боку, діє «фрейм солідарності», який передбачає максимальне згуртування суспільства. З іншого боку, активується захисний «фрейм виживання», що генерує обережність, підозрілість та недовіру [3, с. 279]. Подолання цього протиріччя та досягнення стійкої інституційної довіри можливе лише за умови абсолютно прозорої інформаційної взаємодії між владою і суспільством.

1.3. Підходи і методи до вивчення соціальної довіри українців до органів влади у період війни

Перехід від теоретичного осмислення феномену довіри до його емпіричного вимірювання вимагає чіткого визначення методологічних координат. З огляду на багатогранність цього явища, у сучасній соціології не існує єдиної універсальної методики його фіксації. Дослідження динаміки довіри в умовах суспільних криз спирається на комплексний інструментарій, що

поєднує структурно-функціональний, інституційний та нормативно-особистісний підходи.

Важливий внесок у розробку національної методології вимірювання суспільних настроїв у перехідні періоди зробила вітчизняна соціологічна школа, зокрема Н. Паніна. Як зазначає Т. Загороднюк, аналізуючи методологічний спадок дослідниці, для вивчення соціально-психологічного стану населення в умовах глибокої трансформації було розроблено та успішно апробовано систему моніторингових індикаторів. Цей інструментарій дозволив перевести абстрактні теоретичні категорії аномії та довіри у площину конкретних соціологічних показників, що фіксуються під час масових опитувань [14, с. 1].

При конструюванні емпіричного дослідження принципово важливим є розмежування рівнів довіри. О. Князєва наголошує на необхідності методологічного відокремлення міжособистісної (партикулярної) довіри від інституційної. Якщо перша вимірюється через ставлення до найближчого оточення або людей загалом, то інституційна довіра фіксується через оцінку індивідами соціальних та політичних інститутів, їхніх офіційних представників та інституційних практик функціонування [17, с. 3]. Саме інституційний вимір є центральним об'єктом при вивченні взаємин між суспільством та державним апаратом.

На практиці вимірювання рівня довіри реалізується через поєднання кількісних та якісних методів. Як зауважує Е. Гуськова, базовим інструментом кількісного вимірювання інституційної довіри залишаються стандартизовані масові опитування. Основним індикатором тут виступає закрите запитання зі шкалою інтенсивності ставлення (від «цілком довіряю» до «зовсім не довіряю») до конкретних органів влади [9, с. 12]. Для об'єктивної оцінки суспільних настроїв соціологи найчастіше оперують не absolute відсотками, а показником «балансу довіри». Цей індекс розраховується як різниця між часткою респондентів, які висловили довіру певному інституту, та часткою тих, хто висловив недовіру. Позитивний баланс свідчить про наявність соціальної легітимності та кредиту довіри, тоді як негативний вказує на інституційну кризу

та політичне відчуження. Крім того, для глибшого розуміння мотивації громадян соціологи доповнюють кількісні дані якісними методами — глибинними інтерв'ю та фокус-груповими дискусіями.

Водночас проведення емпіричних соціологічних вимірювань в умовах повномасштабної війни стикається з безпрецедентними методологічними викликами. Як зазначають провідні вітчизняні методологи, зокрема В. Паніотто та Н. Харченко, ще задовго до екстремальних кризових подій у соціології намітилася об'єктивна тенденція переходу від традиційних особистих інтерв'ю (face-to-face) до телефонних (CATI) та онлайн-опитувань [30, с. 18]. З введенням воєнного стану у 2022 році цей методологічний перехід став безальтернативним. З міркувань безпеки телефонне опитування (CATI) перетворилося на базовий інструмент збору масивів кількісних даних щодо рівня довіри до влади.

Однак зміна методу збору інформації не вирішує ключової проблеми сучасних воєнних досліджень — забезпечення репрезентативності вибірки. Масштабні демографічні зрушення, потоки ВПО та біженців, а також відсутність доступу до населення на окупованих територіях суттєво викривляють класичні соціологічні моделі. Дослідники Інституту соціології НАН України у фундаментальній монографії «Українське суспільство в умовах війни» акцентують увагу на тому, що соціологія сьогодні змушена постійно адаптувати свій інструментарій до нестабільних реалій, де традиційні демографічні пропорції зруйновані [44].

Крім об'єктивних логістичних перешкод, при вимірюванні довіри дослідники змушені враховувати потужний психологічний фактор — так званий ефект «соціальної бажаності» (social desirability bias). В умовах екзистенційної загрози респонденти можуть свідомо чи несвідомо завищувати рівень довіри до державних і військових інституцій під час опитувань, намагаючись демонструвати патріотичну солідарність та уникаючи жорстких критичних висловлювань.

Саме тому для адекватного розуміння глибинних процесів трансформації довіри критично важливим є застосування принципу історизму та лонгітюдного

(порівняльного) аналізу. Динаміку суспільних настроїв неможливо оцінити у відриві від попередніх періодів. Показовим у цьому контексті є дослідження К. Кондова, який здійснив моніторинговий аналіз довіри українців до політичних інституцій у період 2022–2025 років [20, с. 99]. Такий підхід дозволяє науковцям фіксувати не фрагментарну статичну картину, а довготривалі тренди: від безпрецедентного стрибка довіри до всіх органів влади на початку вторгнення до поступової фрагментації та поляризації суспільних оцінок на пізніших етапах затяжного конфлікту. Таким чином, вивчення динаміки суспільної довіри до інститутів влади в кризових умовах вимагає від соціологів гнучкого поєднання інституційного аналізу з новітніми дистанційними інструментами збору даних, а також критичного ставлення до інтерпретації отриманих результатів з огляду на об'єктивні обмеження воєнного часу.

Висновки до першого розділу

Проведений у першому розділі теоретико-методологічний аналіз дозволяє стверджувати, що соціальна довіра до органів влади є не просто індикатором суспільних настроїв, а базовим соцієтальним ресурсом, який гарантує стабільність та легітимність державного апарату. З'ясовано, що в умовах екзистенційної загрози, спричиненої повномасштабною війною, природа інституційної довіри зазнає глибинної трансформації. Вона виходить за межі раціональної оцінки ефективності влади, перетворюючись на механізм психологічної адаптації, соціальної когезії та колективного виживання нації.

Історико-соціологічний огляд засвідчив, що вітчизняна парадигма вивчення довіри тривалий час фокусувалася на феноменах «хронічної недовіри», аномії та патерналізму, властивих пострадянському транзиту. Однак новітні воєнні виклики змістили дослідницький фокус. Сучасна соціологія фіксує безпрецедентну фрагментацію довірчих установок українців: суспільство демонструє високу афективну солідарність з інституціями, що забезпечують фізичний захист (Збройні Сили, волонтери), на тлі збереження скепсису щодо традиційних політичних органів.

Водночас емпірична фіксація цих трансформаційних процесів вимагає специфічних методологічних підходів. Доведено, що дослідження динаміки довіри в період війни має спиратися на лонгітюдний аналіз та використання індексу «балансу довіри». При цьому об'єктивна оцінка соціологічних даних неможлива без урахування методологічних обмежень воєнного часу: вимушеного переходу до дистанційних методів збору інформації (CATI), порушення класичної репрезентативності вибірки через міграцію та впливу психологічного ефекту «соціальної бажаності». Запропонована теоретико-методологічна рамка виступає надійною основою для подальшого емпіричного аналізу стану інституційної довіри в сучасному українському суспільстві.

РОЗДІЛ 2
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ У ПЕРІОД ВІЙНИ

2.1. Сутнісні характеристики соціальної довіри українців до органів влади як соціального феномену

Розпочинаючи безпосередній аналіз емпіричних та практичних вимірів проблеми, необхідно чітко окреслити сутнісні межі соціальної довіри до влади саме як об'єкта соціологічної науки. На відміну від психології, яка концентрується на міжособистісних емоційних зв'язках, або політології, що фіксує електоральні рейтинги, соціологія розглядає довіру до влади як складний інституційний конструкт, що визначає якість функціонування соціальної системи загалом.

У межах соціологічного аналізу соціальна довіра до політичних та державних інститутів трактується передусім як базовий елемент соціального капіталу. Ґрунтовно досліджуючи цей феномен, Г. Зеленько наголошує на хибності сприйняття суспільної довіри як абстрактної моральної чи філософської категорії. З соціологічної точки зору, це цілком матеріальний, вимірюваний ресурс, необхідний для успішного впровадження будь-яких суспільних змін та реформ. Дослідниця доводить, що дефіцит інституційної довіри створює потужні, хоч і невидимі бар'єри для соціальної інтеграції. Наслідком такого дефіциту стає глибоке політичне відчуження громадян, що критично знижує ефективність функціонування державного апарату [16, с. 1].

Сутнісною характеристикою соціальної довіри до влади як об'єкта аналізу є її здатність виступати індикатором інституційної спроможності держави. Аналізуючи сучасні «пастки» вітчизняного державного будівництва, Г. Зеленько зауважує, що зниження рівня довіри до органів влади (особливо на тлі високої довіри до Збройних Сил) неминуче посилює ризики загальної делегітимації управлінської системи. У соціологічному вимірі така девальвація політичної відповідальності має прямі практичні наслідки: недовіра конвертується у

небажання громадян виконувати базові громадянські обов'язки, від сплати податків до участі в мобілізаційних процесах [15, с. 2]. Отож, довіра виступає не просто показником ставлення, а генератором конкретних соціальних дій або, навпаки, соціальної апатії.

Крім того, при вивченні довіри до влади соціологія звертає увагу на структуру суспільних очікувань, яка формує базу для такої довіри. Важливим аспектом, який визначає специфіку ставлення громадян до політичних інститутів, є наявність у суспільній свідомості певних установок та орієнтацій. Зокрема, дослідження макросоціологічних трендів показують, що в українських реаліях формування довіри часто ускладнюється поширенням популістських орієнтацій [33, с. 5]. Соціологічний аналіз доводить, що коли суспільство висуває до інституцій нереалістичні, завищені вимоги, будь-яка невідповідність цим очікуванням призводить до миттєвого руйнування крихкого балансу довіри.

Поглиблюючи соціологічний аналіз інституційної довіри, необхідно звернути увагу на її нерозривний зв'язок із розвитком громадянського суспільства. У соціології ці два концепти розглядаються як взаємозумовлені: рівень розвитку громадянських інституцій напряму залежить від здатності індивідів довіряти не лише одне одному, але й державним структурам. Фундаментально цю проблематику розкриває В. Степаненко, досліджуючи дискурси та практики громадянського суспільства в Україні. Соціолог наголошує, що довіра виступає своєрідним комунікативним містком між державою та суспільством [39, с. 15]. Відповідно, як об'єкт аналізу, соціальна довіра є невід'ємним компонентом будь-якої дослідницької програми, що вивчає здатність суспільства протистояти кризам.

Дослідники Л. Фостер та О. Олійник, систематизуючи емпіричні показники соціологічного виміру громадянського суспільства, також відзначають центральну роль довірчих установок. Українська соціологічна практика активно використовує індикатори довіри для діагностики реального стану соціально-економічних та політичних перетворень [47, с. 121]. Ще однією важливою гранню довіри як об'єкта соціологічного вивчення є її комунікативна

природа. Брак адекватних каналів взаємодії між населенням та владними структурами є прямим джерелом соціальних конфліктів [32, с. 7]. Отже, довіра вивчається соціологами як результат якості суспільного діалогу: вона зростає там, де є прозорість, і катастрофічно падає там, де комунікація замінюється імітацією.

З огляду на це, як об'єкт соціологічного аналізу, соціальна довіра до влади розкривається через такі ключові характеристики:

10. Ресурсність: довіра є формою соціального капіталу, без якого неможлива соціальна мобілізація та реалізація державних рішень.

11. Легітимаційна функція: рівень довіри прямо визначає інституційну спроможність держави та готовність громадян дотримуватися встановлених правил (соціального контракту).

12. Залежність від суспільних установок: динаміка довіри визначається не лише об'єктивною ефективністю влади, але й суб'єктивною структурою очікувань населення.

Розгляд цих базових параметрів є лише першим кроком до комплексного розуміння природи інституційної довіри. Подальшого соціологічного вивчення потребують механізми того, як саме цей об'єкт матеріалізується у повсякденних практиках та які структурні елементи забезпечують його стійкість у мінливому українському суспільстві.

2.2. Соціальні чинники, що впливають на довіру українців до органів влади

Аналіз предмета дослідження потребує фокусування на тих детермінантах, що зумовлюють нелінійну динаміку суспільних настроїв в умовах воєнного стану. Повномасштабне вторгнення виступило не просто зовнішнім подразником, а докорінним трансформатором соціальної реальності, де звичні механізми легітимації влади поступилися місцем екстремальним формам солідаризації. Основним чинником, що визначив початковий етап трансформації довіри, став стан гострої екзистенційної загрози. У соціологічному вимірі це

проявилося через ефект згуртування навколо прапора, коли перед обличчям тотальної небезпеки критичне ставлення до державних інституцій було тимчасово витіснене потребою в консолідації зусиль задля виживання [1, с. 21].

Проте, як засвідчують результати моніторингу за 2023 рік, зі зміною характеру війни та її переходом у затяжну фазу, дія чинника початкового шоку поступово нівелюється. На зміну емоційному згуртуванню приходить раціоналізація довірчих установок. Динаміка довіри починає залежати від чинника реальної інституційної ефективності, насамперед у сфері безпеки та оборони. Соціологічні дані фіксують, що ключовим донором довіри для всієї системи влади залишаються Збройні Сили України, чий авторитет виступає стабілізаційним фактором для інших державних органів. Водночас успіхи або невдачі на фронті безпосередньо корелюють із рівнем схвалення дій політичного керівництва, що робить довіру вкрай чутливою до ситуативних змін на полі бою [45].

Важливим специфічним чинником виступає також географічний та безпековий контекст проживання громадян. Дослідження доводять, що у фронтових та прифронтових регіонах (зокрема у Харкові та Запоріжжі) формування довіри має свою специфіку. Тут рівень підтримки місцевої влади та центральних інституцій часто диктується не лише загальнонаціональними трендами, а й спроможністю конкретних органів забезпечувати життєдіяльність міст під постійними обстрілами. В умовах щоденної небезпеки довіра трансформується у пряму оцінку якості кризового менеджменту та здатності влади підтримувати критичну інфраструктуру [1, с. 23].

Окрім безпекових факторів, на трансформацію довіри критично впливає чинник соціальної справедливості та етичності дій управлінського апарату. В умовах війни суспільство стає гіперчутливим до будь-яких проявів корупції чи неефективності. Соціологічний аналіз показує, що корупційні скандали під час війни сприймаються громадянами не просто як правопорушення, а як екзистенційна загроза національній стійкості. Це призводить до стрімкої ерозії довіри до цивільних інститутів, таких як уряд чи парламент, навіть за умови

збереження високої довіри до інституту президентства чи військового командування [44].

Ще однією важливою детермінантою є інформаційна політика держави та рівень комунікативної прозорості. В умовах воєнного стану виникає суперечність між необхідністю цензури з міркувань безпеки та потребою громадян у достовірній інформації. Брак прозорості у висвітленні складних процесів (зокрема мобілізації чи економічних труднощів) стає чинником, що генерує соціальну напругу та живить недовіру. Трансформація довіри в цьому аспекті відбувається через перехід від беззастережної віри в офіційні повідомлення на початку вторгнення до пошуку альтернативних джерел інформації та відновлення критичного сприйняття державних комунікацій. Таким чином, специфіка предмета дослідження визначається складною взаємодією чинників безпеки, інституційної ефективності та етичної відповідності влади очікуванням соціуму.

Розширюючи спектр специфічних чинників, варто звернути увагу на роль інституційної довіри як базового інструменту легітимації складних, а подекуди й непопулярних державних рішень в умовах затяжного конфлікту. Досліджуючи дипломатичні та суспільно-політичні аспекти завершення війни, А. Міщенко вказує на формування нової, безпрецедентної дихотомії суспільних настроїв. З одного боку, в українському соціумі фіксується зростання запиту на врегулювання ситуації, а з іншого — спостерігається абсолютне неприйняття будь-яких територіальних чи геополітичних поступок агресору. Така гостра амбівалентність політичної свідомості громадян перетворює довіру на критично важливий, але водночас вкрай нестабільний ресурс [27, с. 167].

У ситуації, коли будь-які стратегічні кроки влади щодо формату завершення війни чи мобілізаційних процесів наражаються на полярні оцінки в суспільстві, саме наявний «баланс довіри» визначає здатність політичної системи втримати внутрішню стабільність. Брак такої довіри виступає вже не просто маркером соціального невдоволення, а потужним генератором інституційної кризи. Як слушно зауважується у фаховій літературі, хитка

політична довіра до державних інституцій мультиплікує соціально-політичні ризики, звужуючи коридор можливостей для управлінського апарату [27, с. 167].

Отже, в умовах довготривалої війни довіра до влади перестає функціонувати лише як ретроспективна оцінка (схвалення чи несхвалення минулих дій). Вона трансформується у своєрідний суспільний мандат на майбутнє. Що вищий рівень інституційної довіри має влада, то ширший простір вона отримує для ухвалення важких, але екзистенційно необхідних для держави рішень. І навпаки: ерозія довіри паралізує спроможність державних інституцій діяти рішуче, роблячи державу вразливою до внутрішньої дестабілізації. Ця специфічна властивість воєнного часу кардинально змінює класичні моделі взаємодії між громадянами та державою, які функціонували в Україні до початку повномасштабного вторгнення.

2.3. Закономірності та динаміка трансформації соціальної довіри українців до органів влади у воєнний час

Для комплексного розкриття предмета дослідження необхідно детально проаналізувати, яким чином фундаментальні соціологічні закономірності формування довіри трансформуються та адаптуються до екстремальних умов повномасштабної війни. Соціологічна наука доводить, що кризові стани не скасовують дії базових механізмів соціальної взаємодії, проте вони радикально деформують їхній прояв, змушуючи суспільні інститути та громадян діяти в режимі підвищеного вітального навантаження. Співвідношення загального та специфічного у цьому контексті демонструє глибоку діалектику переходу від мирних, еволюційних форм легітимації до мобілізаційних, екзистенційних моделей.

Однією з ключових загальних закономірностей розвитку українського суспільства впродовж тривалого історичного періоду був вплив колективних травм на рівень довіри до державних інституцій. Традиційно, як свідчить соціокультурний аналіз, непропрацьований травматичний досвід минулого спричиняв соціальну атомізацію та перманентний дефіцит інституційної довіри.

Проте, як зазначають А. Семененко, В. Кулик та І. Цихуляк, досліджуючи філософські та ціннісні аспекти колективної пам'яті, в умовах сучасної повномасштабної війни механізм сприйняття історичної травми кардинально змінився. Загальна закономірність відчуження трансформувалася у специфічний прояв безпрецедентної суспільної консолідації. Сучасна екзистенційна загроза та спільне переживання нової травми стали потужним імпульсом для національного катарсису [35, с. 167]. Відбувається інтенсивне переосмислення минулого, де спільний біль та опір формують міцний фундамент для відбудови колективної пам'яті. У цьому контексті довіра до власних оборонних та державних інституцій виступає вже не як формальна оцінка їхньої діяльності, а як ціннісний маркер єдності спільноти, здатної подолати травматичний досвід та конвертувати його у стратегію розвитку.

Наступна важлива площина аналізу стосується взаємозв'язку між рівнем інституційної довіри та станом національної ідентичності. Загальновідомо, що довіра органічно виростає з відчуття приналежності до єдиної соціальної групи. Аналізуючи процеси конструювання ідентичності, В. Кулик зауважує, що базовими механізмами цього феномену є процеси ототожнення («ми такі, як вони») та іншування («ми не такі, як вони») [22, с. 1]. Специфіка воєнного часу виявилася в тому, що зовнішня агресія максимально радикалізувала ці процеси. Межа між «своїми» та «чужими» стала екзистенційною, що призвело до стрімкого нівелювання внутрішніх (регіональних, культурних, політичних) розбіжностей, які раніше перешкоджали формуванню високого рівня довіри всередині країни.

Більше того, В. Кулик наголошує на специфічній ролі сучасних комунікаційних мереж (інтернету) у формуванні цього уявлення про себе як про націю. В умовах війни світова мережа та цифрові простори перетворилися на головний інструмент підтвердження національної приналежності та солідарності [22, с. 1]. Цифрова взаємодія стала тим простором, де щоденно відтворюється та верифікується довіра. Відповідно, специфічним проявом загальної закономірності є те, що сьогодні довіра до держави значною мірою залежить від

якості її цифрової комунікації, здатності підтримувати спільне інформаційне поле та оперативно реагувати на виклики в мережевому просторі.

Окремого ґрунтовного розгляду потребує механізм трансформації міжособистісної (партикулярної) довіри в макросоціальну (інституційну). У класичних умовах мирного часу ці два рівні довіри можуть розвиватися відносно автономно. Однак під час війни, особливо в зоні ведення бойових дій, довіра набуває максимально прикладного, життєво необхідного характеру. Цей феномен детально розкрито у дисертаційному дослідженні Д. Лисенка, який аналізує психологічні особливості розвитку довіри в системі взаємин «командир – підлеглий» безпосередньо у бойових умовах. Дослідник обґрунтовує, що в екстремальних обставинах високий рівень довіри стає ключовою передумовою не лише ефективності виконання завдань, але й фізичного виживання особового складу. Довіра між командиром і підлеглими виступає стрижневим елементом позитивного психологічного клімату та боєздатності підрозділу [24, с. 2].

Цей мікрорівневий специфічний прояв має колосальні макросоціологічні наслідки для всього суспільства. Безумовна довіра, яка виковується всередині бойових одиниць, медичних батальйонів та тісно пов'язаних із ними волонтерських мереж, згодом екстраполюється на макрорівень. Суспільство переносить цю високу партикулярну довіру на Збройні Сили як на загальнодержавну інституцію. Таким чином, загальна закономірність формування інституційної довіри, яка у мирний час зазвичай конструюється «зверху вниз» (через закони, адміністративні процедури та публічну політику), у воєнний час докорінно змінює свій вектор. Вона формується «знизу вгору» — від абсолютної довіри до конкретного побратима чи безпосереднього командира на фронті до безпрецедентно високого рівня довіри до армії та держави в цілому.

Не менш важливою специфічною рисою воєнного часу є переосмислення соціальної функції державних інститутів в умовах гуманітарних криз. Загальна соціологічна теорія стверджує, що легітимація влади залежить від здатності держави забезпечувати базові потреби населення. Однак масштаб руйнувань та соціальних потрясінь вимагає нових підходів. Як свідчать матеріали

Всеукраїнської наукової конференції «Гуманітарний дискурс суспільних проблем», сучасні виклики актуалізують потребу у наданні екстреної психологічної, соціальної та правової допомоги постраждалим групам населення (від жертв насильства до внутрішньо переміщених осіб) [8, с. 395]. У цьому контексті специфічним проявом формування довіри стає орієнтація суспільства на здатність владних інституцій діяти як ефективний кризовий менеджер. Довіра громадян безпосередньо залежить від швидкості реакції соціальних служб, забезпечення гуманітарних потреб та психологічної підтримки на місцях. Влада оцінюється крізь призму її здатності зберегти людський капітал та надати захист найбільш вразливим категоріям громадян у ситуації тотальної невизначеності.

Класичні детермінанти — історична пам'ять, ідентичність, соціальна підтримка — не втрачають своєї актуальності, але механізми їхньої дії радикально модифікуються під тиском фактора екзистенційного виживання. Довіра перестає бути рутинним показником задоволеності владою; вона перетворюється на ключовий ресурс національного спротиву, засіб збереження колективної ідентичності та запоруку адаптації суспільства до надскладних умов. Розгляд цих сутнісних характеристик, специфічних чинників та механізмів функціонування соціальної довіри повністю завершує характеристику об'єкта та предмета нашого дослідження, формуючи міцну теоретико-аналітичну базу для подальшого наукового пошуку.

Висновки до другого розділу

У другому розділі кваліфікаційної роботи було здійснено детальну характеристику об'єкта та предмета дослідження, що дозволило розкрити сутнісні параметри та чинники трансформації соціальної довіри до органів влади в умовах повномасштабної війни. На основі проведеного аналізу соціологічних даних та фахової літератури сформульовано такі підсумкові положення:

По-перше, з'ясовано, що соціальна довіра до влади як об'єкт соціологічного аналізу є складним інституційним конструктом, який виступає не лише мірилом суспільних настроїв, а й стратегічним ресурсом соціального капіталу. Доведено,

що довіра прямо корелює з інституційною спроможністю держави: її дефіцит створює бар'єри для соціальної інтеграції та провокує політичне відчуження громадян [16, с. 1]. Соціологічний вимір цього феномену демонструє, що рівень довіри детермінує готовність населення до виконання громадянських обов'язків, зокрема щодо мобілізації та оподаткування, виступаючи таким чином ключовим чинником легітимації всієї системи державного управління [15, с. 2].

По-друге, досліджено специфіку предмета дослідження, яка полягає у виявленні чинників, що детермінують динаміку довіри під час війни. Встановлено, що початковий етап вторгнення характеризувався ефектом «згуртування навколо прапора», коли екзистенційна загроза зумовила безпрецедентну консолідацію соціуму [1, с. 21]. Однак у затяжній фазі конфлікту довіра зазнає фрагментації, де основними чинниками впливу стають реальна інституційна ефективність (насамперед Збройних Сил України), дотримання принципів соціальної справедливості та прозорість інформаційної політики [45]. Особливої ваги набуває роль довіри як інструменту легітимації майбутніх стратегічних рішень щодо завершення війни, що в умовах амбівалентності суспільної свідомості робить цей ресурс вкрай вразливим [27, с. 167].

По-третє, проаналізовано співвідношення загальних закономірностей формування довіри та їх специфічних проявів у воєнний час. Виявлено, що традиційні механізми впливу історичної пам'яті та національної ідентичності під тиском війни радикально модифікуються. Колективна травма минулого, яка раніше спричиняла відчуження, в умовах сучасного опору трансформувалася в імпульс для національного катарсису та солідаризації [35, с. 167]. Специфічною закономірністю сьогодення є зміна вектору формування інституційної довіри: вона дедалі частіше вибудовується «знизу вгору», переносячись із мікрорівня міжособистісної довіри у бойових та волонтерських спільнотах на макрорівень державних інституцій [24, с. 2]. Цифрові мережі при цьому виступають основним простором верифікації дій влади та конструювання уявленої національної спільноти [22, с. 1].

Наукова позиція щодо розв'язання досліджуваної проблеми базується на розумінні того, що довіра українців в умовах війни перетворилася з раціональної оцінки управлінського апарату на екзистенційну стратегію виживання. Проте високий кредит підтримки, виданий владі на початку вторгнення, не є статичним. Його трансформація у бік критичного сприйняття є природним процесом раціоналізації суспільної свідомості. Збереження легітимності державних інституцій можливе лише за умови переходу від емоційної мобілізації до побудови сталих інституційних зв'язків, заснованих на етичній відповідальності та прозорості.

РОЗДІЛ 3
ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ РІВНЯ ДОВІРИ УКРАЇНЦІВ ДО ОРГАНІВ ВЛАДИ

3.1. Обґрунтування методу пілотажного соціологічного опитування та процедури порівняльного аналізу (довоєнний та воєнний періоди)

Перехід від теоретичного осмислення феномену довіри до його практичного вивчення вимагає чіткого обґрунтування обраного емпіричного інструментарію. Як свідчить методологія соціологічних досліджень, для вивчення динамічних і чутливих суспільних маркерів, яким є інституційна довіра під час війни, найбільш доцільним є використання кількісних методів з елементами ретроспективного порівняльного аналізу. Зважаючи на мету кваліфікаційної роботи, основним методом збору первинної соціологічної інформації було обрано пілотажне соціологічне опитування у формі онлайн-анкетування. Вибір саме пілотажного формату зумовлений необхідністю апробації розробленого інструментарію на цільовій групі з можливістю подальшого масштабування дослідження.

Онлайн-формат є не лише найбільш оптимальним інструментом в умовах воєнного стану та постійних безпекових загроз, характерних для південно-східних регіонів країни, але й дозволяє забезпечити високий рівень анонімності, що є критично важливою умовою для отримання об'єктивних та щирих відповідей громадян. Процедура порівняльного аналізу в межах нашого дослідження побудована на ретроспективному підході. Оскільки провести класичний лонгітюдний аналіз у межах підготовки кваліфікаційної роботи об'єктивно складно, до анкети інтегровано інструментарій, що спонукає респондентів самостійно оцінити зміну свого ставлення до органів влади, ретроспективно порівнюючи весну 2022 року із поточним станом.

Водночас, перед тим як перейти до проведення та аналізу власного пілотажного опитування, методологічно необхідним є здійснення глибокого вторинного аналізу макросоціологічних показників.

Для емпіричної верифікації першого концептуального припущення (Гіпотеза 1) щодо наявності прямої кореляції між рівнем інституційної довіри та практичною ефективністю органів влади у забезпеченні оборонних і гуманітарних потреб населення, ми звернулися до масштабного масиву даних Дев'ятого всеукраїнського муніципального опитування. Це ґрунтовне дослідження було проведене Соціологічною групою Рейтинг на замовлення Міжнародного республіканського інституту у квітні-травні 2024 року. Вибірка склала 16 800 респондентів у 21 місті України, що забезпечує найвищий рівень загальнонаціональної репрезентативності та дозволяє простежити глибокі регіональні відмінності. Особливу увагу в процесі аналізу приділено показникам Запорізького регіону як ключової зони нашого наукового інтересу, у зіставленні з іншими прифронтовими та тиловими містами.

Дані муніципального опитування яскраво демонструють, що в умовах затяжної фази війни суспільна довіра остаточно втрачає своє ідеологічне чи суто електоральне забарвлення, набуваючи гранично прагматичного характеру. Легітимність та схвалення діяльності управлінського апарату на місцях сьогодні формується не політичними гаслами, а виключно здатністю влади забезпечувати базову життєдіяльність міст, що перебувають під загрозою постійних атак. Ця закономірність чітко простежується через аналіз розриву в оцінках загального розвитку ситуації в різних обласних центрах. Соціологи зафіксували відповіді на індикаторне запитання щодо того, у правильному чи неправильному напрямку йдуть справи в місті. Результати опитування виявили парадоксальну, на перший погляд, тенденцію: міста, які зазнають систематичного руйнівного впливу, можуть демонструвати вищий рівень суспільного оптимізму та довіри до дій місцевого самоврядування, ніж міста, розташовані у глибокому тилу, за умови наявності ефективного кризового менеджменту.

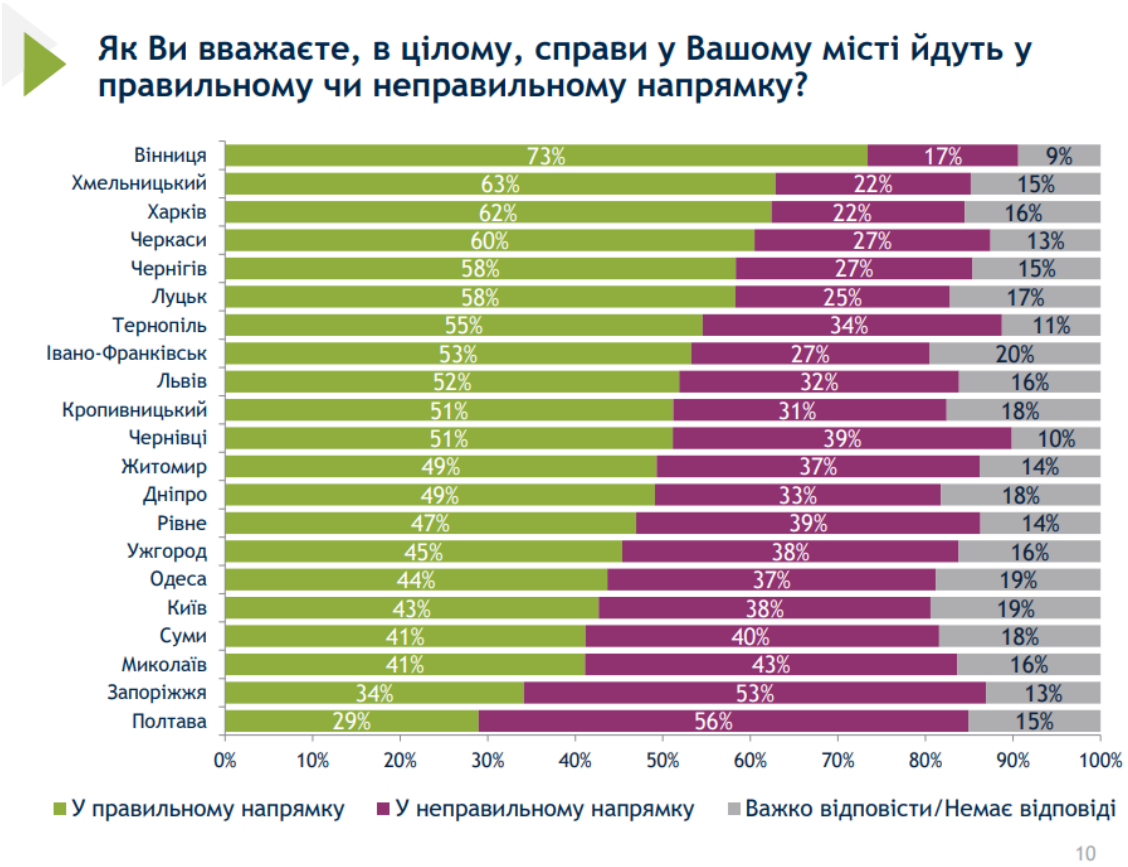

Рис. 3.1. Динаміка суспільної оцінки напрямку розвитку справ у вибраних обласних центрах України

Як свідчать масиви даних, найвищі показники схвалення напрямку розвитку (правильний напрямок) продемонстрували мешканці Вінниці (73%) та Хмельницького (63%). Проте надзвичайно показовим для нашого дослідження є приклад Харкова, який, перебуваючи під щоденними обстрілами, демонструє показник у 62% оптимістичних оцінок. Натомість у столиці цей показник становить 43%, у Полтаві 29%, а у Запоріжжі фіксується один із найнижчих показників довіри до вектора розвитку міста — лише 34% респондентів вважають, що справи рухаються у правильному напрямку.

Високий показник Харкова є беззаперечним соціологічним доказом наявності прямої кореляції між ефективністю інституцій та рівнем соціальної довіри. Попри колосальні руйнування інфраструктури, довіра до місцевої влади тут утримується на високому рівні саме завдяки її здатності оперативно реагувати на кризові виклики. Громадяни конвертують видиму результативність влади (швидкість ліквідації наслідків ударів, відновлення комунікацій, роботу

транспорту) у високий кредит довіри. Це додатково підтверджується індексом схвалення діяльності міського голови, який у Харкові наближається до максимальних значень. На противагу цьому, у Запоріжжі діяльність міської влади має найнижчий індекс серед усіх досліджуваних міст (1,1 бала з 3 можливих), що вказує на глибоку інституційну кризу та політичне відчуження громадян на локальному рівні.

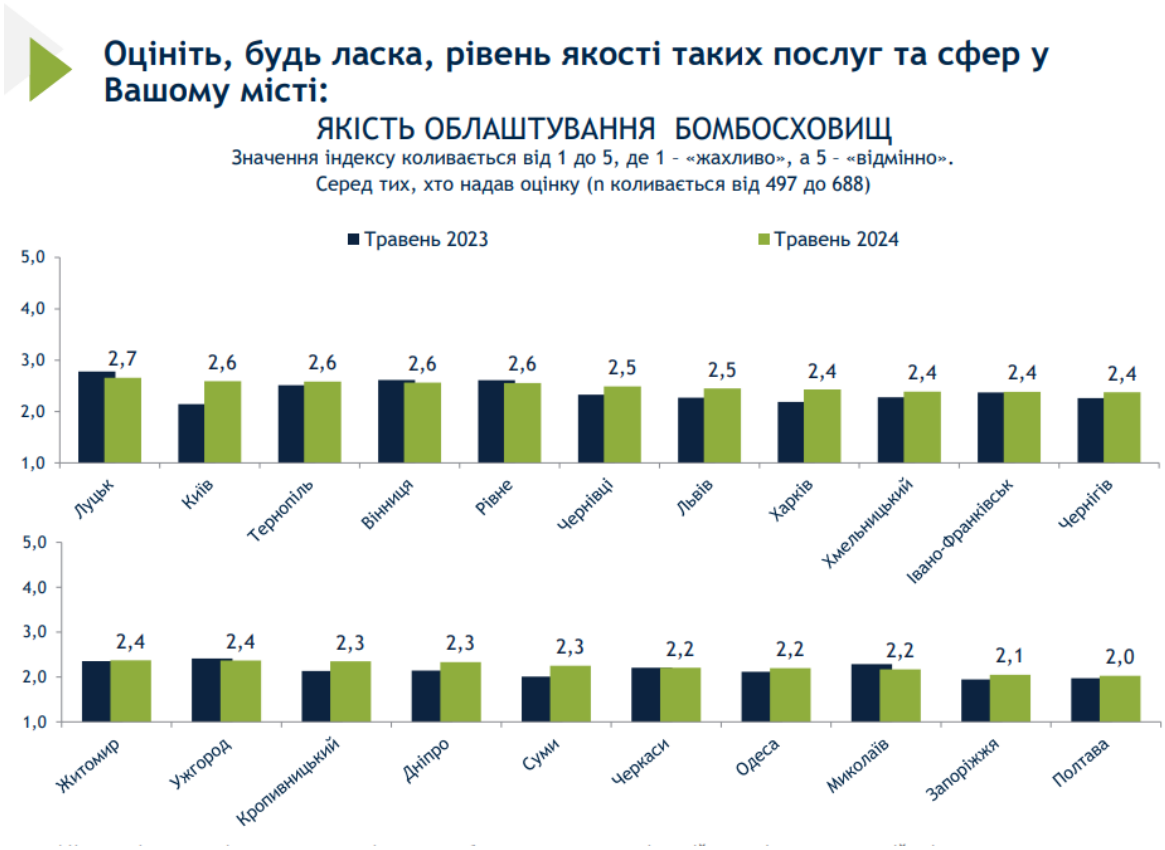

Рис. 3.2 Оцінка якості забезпечення безпекових та гуманітарних потреб громадян як маркер інституційної довіри

Наявність кореляційного зв'язку найповніше розкривається при аналізі конкретних безпекових маркерів. Відповідно до результатів дослідження, якість облаштування бомбосховищ є одним із ключових критеріїв, за якими населення оцінює здатність держави виконати свою частину соціального контракту щодо забезпечення права на життя. У містах, де цей показник оцінюється найвище (Луцьк, Житомир, Вінниця), загальний баланс довіри до адміністрацій є позитивним. Водночас у Запоріжжі індекс оцінки бомбосховищ становить критичні 2,1 бала з 5 можливих, а у Миколаєві 2,2 бала. Нездатність місцевих

органів влади забезпечити адекватні безпекові умови розцінюється соціумом як управлінський провал, що автоматично руйнує фундамент інституційної легітимності та трансформується у стійку суспільну недовіру.

Аналогічна закономірність простежується і в гуманітарній площині, зокрема у питанні інтеграції та підтримки внутрішньо переміщених осіб. Ефективність розподілу соціальної допомоги та створення умов для адаптації ВПО виступає не лише показником адміністративної спроможності, але й потужним фактором формування довіри з боку найбільш вразливих верств населення. Недоліки в гуманітарному забезпеченні миттєво мультиплікують соціальне невдоволення, доводячи, що довіра в період війни є ресурсом, який неможливо втримати лише шляхом інформаційних кампаній без підкріплення реальними діями із захисту населення.

Для розширення доказової бази та перевірки першої гіпотези щодо прямої кореляції між довірою до органів влади та їхньою ефективністю у забезпеченні оборони та гуманітарної підтримки, ми також проаналізували дані опитування «Образ ветеранів в українському суспільстві», проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у грудні 2024 року. Це дослідження, з вибіркою у 1000 респондентів, демонструє надзвичайно високий рівень довіри суспільства до військових, які безпосередньо беруть участь у бойових діях.

За даними опитування, «Військові ЗСУ, які служать на передовій» користуються беззаперечною підтримкою: 62% респондентів відповіли, що «цілком довіряють» їм, а ще 30% — «скоріше довіряють», що в сумі становить 92% довіри. Високий рівень довіри зберігається і до інших категорій: «Ветерани АТО, які зараз знову воюють» (57% — «цілком довіряють», 33% — «скоріше довіряють») та «Ветерани, які повернуться з війни, яка відбувається зараз» (46% — «цілком довіряють», 40% — «скоріше довіряють»).

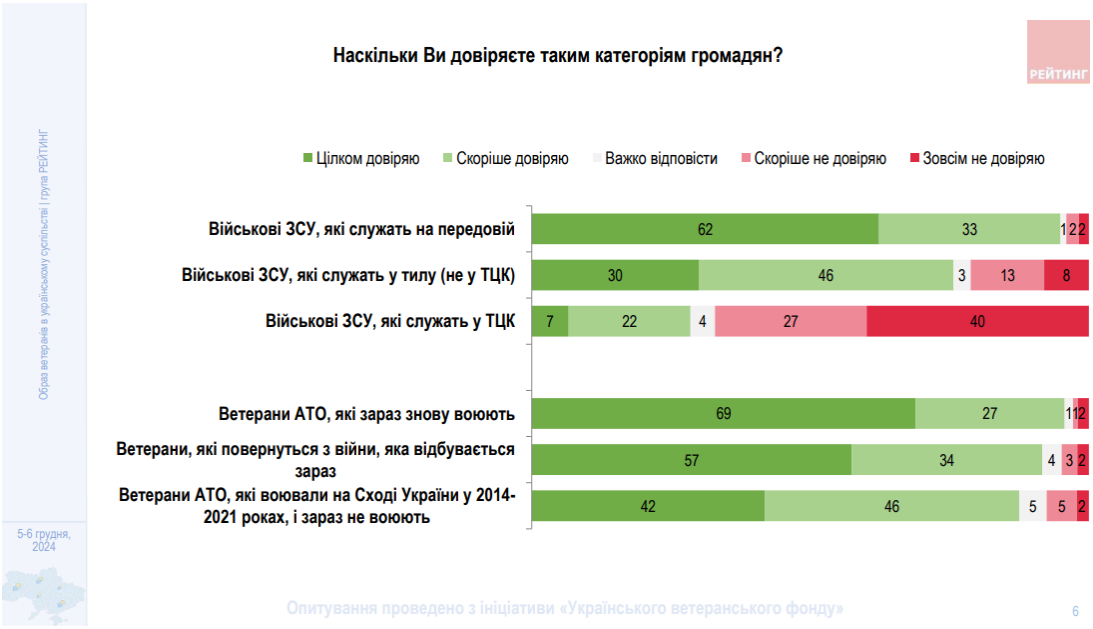

Рис. 3.3 Рівень довіри громадян України до ключових державних та суспільних інституцій

Однак, коли мова йде про ефективність державної підтримки, картина кардинально змінюється. На запитання «На Вашу думку, наскільки виконує чи не виконує сьогодні держава свої зобов'язання перед ветеранами російсько-української війни?», 43% респондентів відповіли «скоріше не виконує», а 22% — «зовсім не виконує». Тобто, 65% суспільства негативно оцінюють зусилля держави у цій сфері. Цей дисонанс яскраво підтверджує нашу гіпотезу: висока довіра до тих, хто забезпечує оборону (військових), контрастує з критичною недовірою до інституцій, які, на думку суспільства, не справляються зі своїми функціями щодо підтримки цих військових.

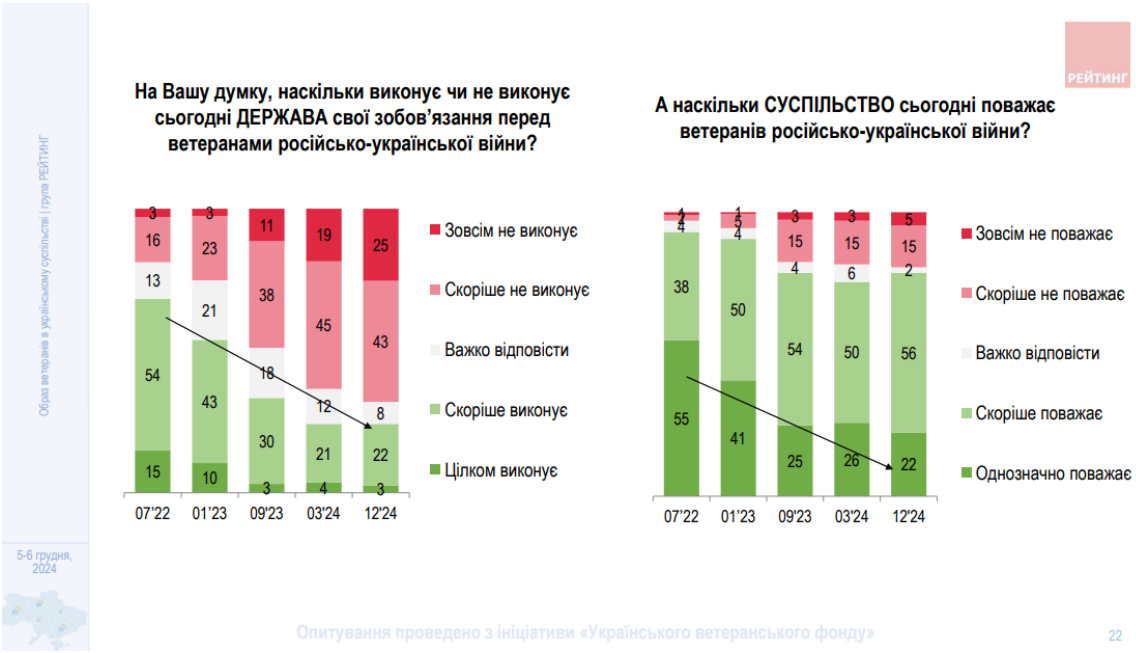

Рис. 3.4. Хто не виконує зобов'язання перед ветеранами (за даними СГ «Рейтинг», грудень 2024 р.)

Більш детальне опитування щодо того, «Хто саме з перелічених інституцій в першу чергу не виконує своїх зобов'язань перед ветеранами?», виявило головних «аутсайдерів» довіри. Безперечним лідером антирейтингу стала Верховна Рада — її вказали 59% опитаних. Далі йдуть Кабінет Міністрів (30%), Президент (28%) та місцеві ради та виконкоми (27%). Міністерства та відомства (19%) та Обласні військові державні адміністрації (15%) також отримали значну частку критики.

Особливо показовими є очікування суспільства щодо майбутніх проблем, з якими зіткнуться ветерани. 84% опитаних (43% «дуже ймовірно», 41% «скоріше ймовірно») прогнозують «психоемоційну нестабільність». 78% (40% «дуже ймовірно», 38% «скоріше ймовірно») очікують «проблеми з фізичним здоров'ям та труднощі з отриманням медичної допомоги», а 75% (38% «дуже ймовірно», 37% «скоріше ймовірно») — «проблеми з оформленням соціальних пільг». Ці дані свідчать про глибоку недовіру суспільства до здатності державної системи охорони здоров'я та соціального захисту впоратися з викликами, які вже постали перед ветеранами.

Таким чином, результати опитування «Образ ветеранів в українському суспільстві» повністю корелюють з даними муніципального опитування. Вони

підтверджують, що рівень довіри до державних інституцій прямо залежить від оцінки їхньої ефективності у виконанні функцій, критично важливих в умовах війни — від безпосередньої оборони до соціальної та гуманітарної підтримки. Низька оцінка спроможності державних органів (від місцевих рад до Верховної Ради) забезпечити належний захист ветеранів є індикатором глибокої системної недовіри. Цей комплексний аналіз даних «Рейтингу» формує переконливу доказову базу для нашої першої гіпотези.

У наступному підрозділі ми перейдемо до верифікації другої гіпотези, яка стосується ролі державних комунікацій. Для забезпечення логічного балансу нашої роботи, ми системно поглиблюємо аналіз та розвертаємо вектор дослідження у бік інформаційного середовища. Перевірка Гіпотези 2 ґрунтується на припущенні, що прозорість та інклюзивність державних комунікацій виступають основними медіаторами, що запобігають ерозії довіри в умовах затяжної війни.

Для глибокого емпіричного підтвердження другої гіпотези нашого дослідження ми звернулися до масиву даних соціологічного опитування «Українці, довіра до медіа та дезінформація». Це ґрунтовне дослідження було проведене Соціологічною групою Рейтинг на замовлення громадської організації «Львівський медіафорум» та International Media Support у квітні 2025 року. Вибірка склала 2000 респондентів, опитаних методом формалізованого особистого інтерв'ю (face-to-face), що забезпечує високу репрезентативність результатів щодо інформаційної поведінки громадян. Цей масив даних є критично важливим для нашого дослідження, оскільки комунікація між владою і суспільством в умовах війни реалізується саме через медіа-простір.

Аналіз отриманих результатів чітко засвідчує, що відсутність інклюзивності (різноманіття думок) та надмірна централізація офіційних інформаційних потоків генерують суспільну недовіру. Коли громадяни відчувають брак об'єктивної інформації у традиційних джерелах, вони масово мігрують до альтернативних, неконтрольованих державою платформ. Ця тенденція знаходить своє яскраве числове підтвердження у рейтингу

популярності джерел інформації серед українців. Офіційні та традиційні медіа зазнали стрімкого падіння популярності на користь месенджерів та відеохостингів, які пропонують більш плюралістичний, хоча і часто неперевірений, контент.

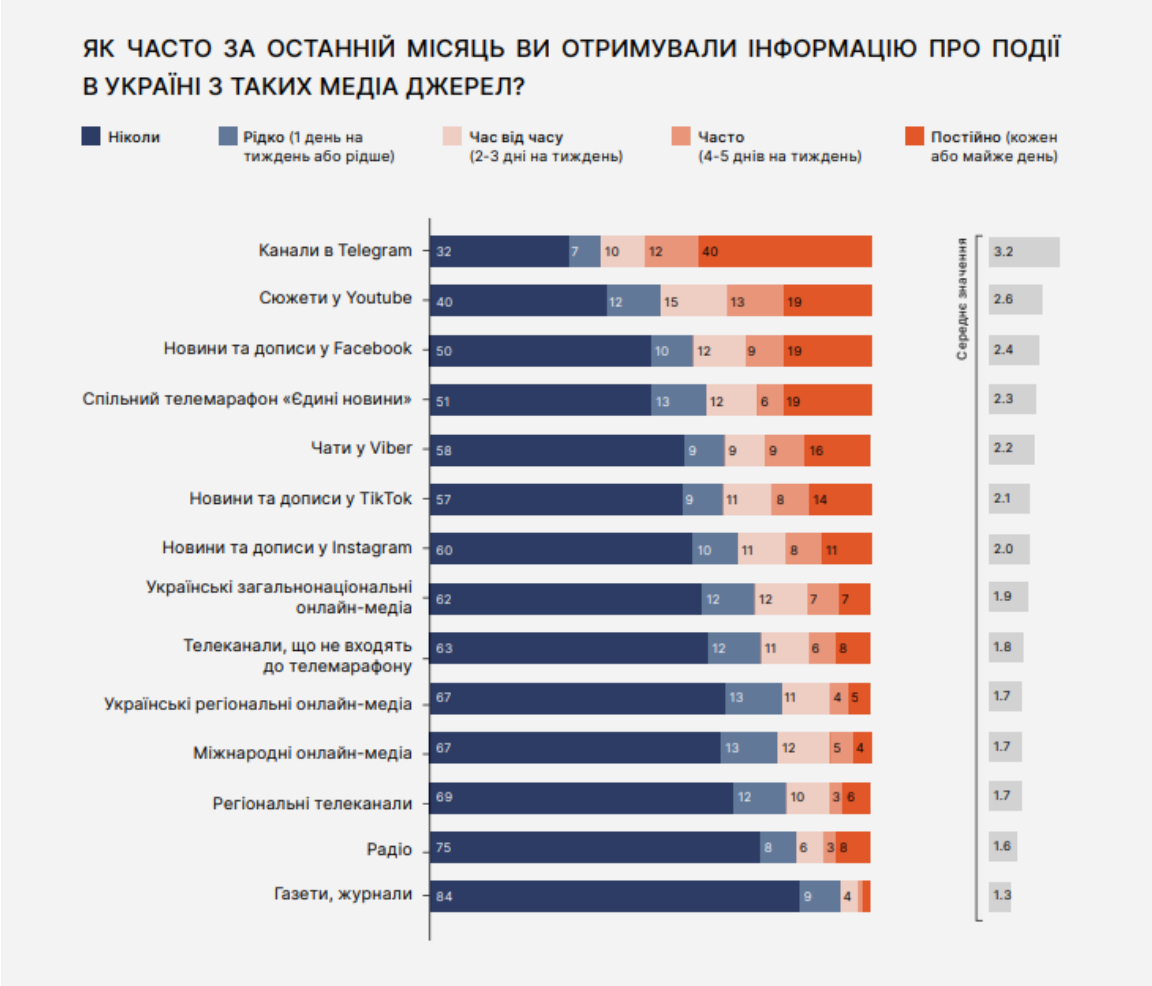

Рис. 3.5. Рейтинг частоти використання джерел інформації українцями (за даними СГ Рейтинг, 2025 р.)

Згідно з даними дослідження, Telegram-канали стали абсолютним монополістом в інформаційному просторі — загалом понад половина опитаних (52%) зазначили, що читають їх постійно або часто (4-5 днів на тиждень). Серед молоді (18-29 років) та мешканців обласних центрів цей відсоток є ще вищим. На другому місці опинився відеохостинг YouTube, який регулярно використовують 32% респондентів. На третьому місці — соціальна мережа Facebook (28%). Натомість офіційний телемарафон «Єдині новини», який на початку повномасштабного вторгнення відігравав роль головного

консолідуючого комунікатора влади, нині постійно або часто переглядають лише 25% опитаних. Класичні джерела, такі як радіо чи регіональні медіа, ніколи не використовують 75% та 69% українців відповідно.

Ще більш показовими для доведення нашої гіпотези є дані щодо рівня довіри до цих джерел. В умовах затяжної війни українське суспільство демонструє загальний скепсис до інформації, проте рівень довіри/недовіри розподіляється вкрай нерівномірно.

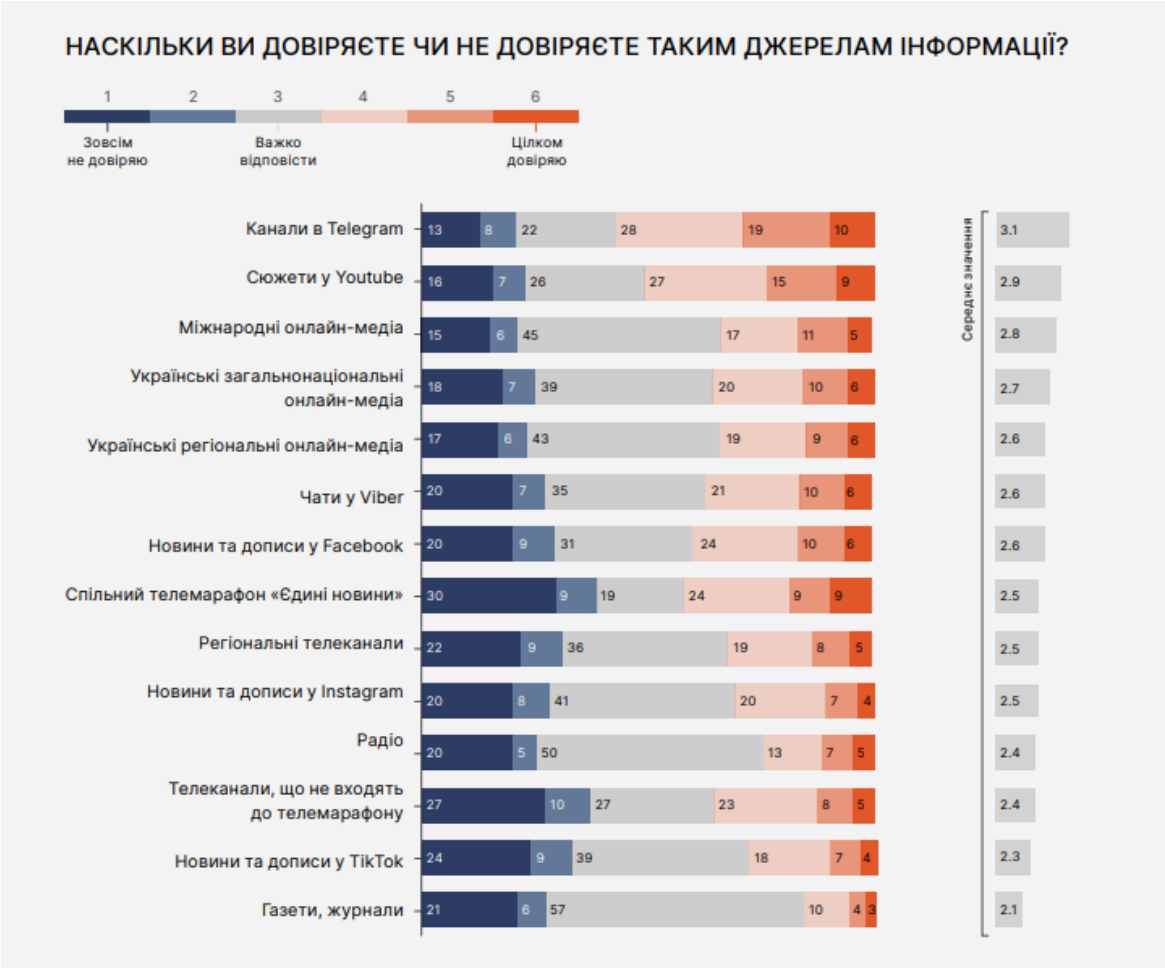

Рис. 3.6. Рівень довіри та недовіри громадян до ключових медіа-джерел (за даними СГ Рейтинг, 2025 р.)

Соціологічні заміри фіксують глибоку кризу довіри до централізованої державної комунікації. Найбільше українці не довіряють саме єдиному телемарафону: сумарний показник недовіри («не довіряють» та «скоріше не довіряють») досяг рекордних 39%, при цьому ще 24% респондентів вагаються з відповіддю, і лише незначна меншість зберігає до нього лояльність (переважно це аудиторія віком старше 60 років). Водночас найвищі показники балансу

довіри серед усіх медіа мають платформи, де відсутня жорстка державна модерація: Telegram-каналам довіряють 29% респондентів, а Youtube-каналам — 24%. Навіть до традиційних українських онлайн-медіа рівень довіри становить лише 16%.

Такі статистичні дані є прямим емпіричним доказом другої гіпотези. Критичне падіння довіри до телемарафону, який є уособленням офіційної державної комунікації, свідчить про те, що суспільство більше не сприймає однобічний, надмірно оптимістичний («переможний») формат подачі новин. Відсутність інклюзивного діалогу, замовчування проблемних тем на фронті чи в економіці не виконують заспокійливої функції, а навпаки — сприймаються як маніпуляція. Це призводить до ерозії довіри як до інформаційних майданчиків влади, так і до самих державних інституцій, які за ними стоять.

І навпаки, масовий перехід до Telegram-каналів, які оперативно (хоч і без дотримання журналістських стандартів) публікують інформацію безпосередньо з місця подій, доводить, що прозорість і швидкість комунікації є для громадян визначальними факторами формування довіри. Аналізуючи ці процеси, можна констатувати: прозорість державних комунікацій дійсно виступає основним медіатором у відносинах між владою та суспільством. Ті інституції, які будують свою комунікаційну стратегію на чесності (навіть щодо непопулярних чи важких тем) та інклюзивності (допущенні різних точок зору), здатні зберегти свій соціальний капітал. Ігнорування ж суспільного запиту на дорослу, об'єктивну комунікацію стрімко руйнує довіру, змушуючи громадян шукати правду в неконтрольованому інформаційному середовищі.

Поглиблюючи аналіз інформаційно-комунікативного виміру, необхідно розглянути, як саме комунікаційні розриви конвертуються у загальну суспільно-політичну кризу та ерозію інституційної довіри. Для цього ми залучили до вторинного аналізу результати 26-ї хвилі дослідження «Рейтинг Моніторинг: Суспільно-політичні настрої населення», проведеного Соціологічною групою «Рейтинг» у лютому 2024 року (вибірка становить 1000 респондентів, метод CATI). Цей соціологічний зріз є індикатором того, як незбалансована державна

комунікація та формування нереалістичних очікувань призводять до радикальної зміни суспільних настроїв.

Класичним показником соціального самопочуття та опосередкованої довіри до державного апарату є оцінка громадянами загального напрямку розвитку подій. Дані моніторингу зафіксували стрімку динаміку розчарування. Якщо навесні 2022 року, коли державна комунікація виконувала терапевтичну, консолідуючу функцію, показник підтримки державного курсу сягав безпрецедентних 76%, то у лютому 2024 року він впав більш ніж удвічі. Лише 36% опитаних українців вважали, що справи в країні йдуть у правильному напрямку, натомість 45% висловили переконання, що країна рухається у неправильному напрямку.

Рис. 3.7. Динаміка оцінки напрямку розвитку подій в Україні в регіональному розрізі (за даними СГ «Рейтинг», лютий 2024 р.)

Соціологічна інтерпретація цього падіння нерозривно пов'язана із кризою транспарентності (прозорості). Коли офіційні джерела (зокрема, телемарафон) тривалий час транслюють надмірно оптимістичну картину, яка різко дисонує з реальним станом речей на фронті та в економіці, у суспільстві виникає ефект «зруйнованих очікувань». Регіональний розріз демонструє, що найвищий рівень критичності зафіксовано на Заході України, де 50% опитаних дали негативну

оцінку державному курсу. Брак інклюзивного діалогу, коли влада уникає відвертих розмов про труднощі затяжної війни, змушує громадян відчувати себе виключеними з процесу прийняття рішень, що автоматично генерує політичне відчуження.

Наслідки такої комунікаційної закритості найвиразніше проявляються у сприйнятті населенням потенційних загроз. Дослідження виявило парадоксальний зсув у масовій свідомості: українці почали більше побоюватися внутрішніх інституційних криз, аніж зовнішньої військової агресії.

Рис. 3.8. Оцінка ймовірності внутрішніх та зовнішніх загроз у найближчі пів року (за даними СГ «Рейтинг», лютий 2024 р.)

Згідно з опитуванням, високу ймовірність загострення економічної кризи прогнозують 48% населення, а загрозу політичної кризи вважають реальною 45% респондентів. Водночас загрозу захоплення росією нових територій вважають ймовірною лише 24% громадян. Крім того, від 21 до 34% респондентів (залежно від регіону) допускають можливість масових заворушень та протестів.

Цей дисбаланс у сприйнятті загроз є найсильнішим емпіричним доказом нашої другої гіпотези. Відчуття наближення «політичної кризи» та «масових протестів» виникає саме там, де існують комунікаційні розриви. Коли державні органи не забезпечують суспільство достовірною, об'єктивною інформацією щодо мобілізації, кадрових рішень чи економічних викликів, вакуум миттєво

заповнюється чутками, тривогою та недовірою до самої системи управління.

Більше того, непрозорість генерує радикальний запит на оновлення влади. Відповідаючи на відкрите запитання про те, що першочергово необхідно Україні для перемоги (окрім зброї), 11% українців головною передумовою назвали подолання корупції, а 10% категорично вказали на необхідність зміни влади. Ці цифри свідчать, що відсутність відкритого діалогу щодо антикорупційних заходів розцінюється соціумом як кругова порука, що незворотно руйнує соціальний капітал інституцій.

Підсумовуючи вторинний аналіз загальнонаціональних опитувань, можна стверджувати, що обидві висунуті гіпотези знайшли своє статистичне підтвердження. Довіра в умовах війни є двокомпонентною: вона спирається на практичну ефективність інституцій у сфері безпеки (Гіпотеза 1) та утримується від руйнування виключно завдяки прозорій, дорослій комунікації влади із суспільством (Гіпотеза 2). Виявлення цих макросоціологічних закономірностей дозволяє нам з необхідним методологічним підґрунтям перейти до наступного етапу — проведення власного пілотажного соціологічного дослідження та аналізу його результатів (підрозділ 3.2).

3.2. Аналіз результатів пілотажного дослідження динаміки довіри респондентів до владних інституцій

Для емпіричної верифікації третьої гіпотези нашого дослідження, яка концептуалізує припущення про те, що довіра до органів місцевого самоврядування демонструє вищу стабільність порівняно з центральними органами влади через пряму залученість до вирішення нагальних потреб громадян, було реалізовано пілотажне соціологічне дослідження із застосуванням якісного методу — фокус-групового інтерв'ю. Застосування якісної методології є критично важливим на даному етапі, оскільки воно дозволяє не просто зафіксувати сухі статистичні показники чи пропорційні співвідношення, але й глибоко дослідити мотивацію, емоційні настанови, приховані тригери та аргументацію респондентів, що формують їхнє

повсякденне ставлення до різних рівнів державного управління.

Дослідження було проведено у травні 2026 року в місті Вільнянськ Запорізької області. Вибір саме цієї локації є методологічно обґрунтованим: Вільнянськ виступає репрезентативним прикладом тилової громади прифронтового регіону, яка функціонує в умовах перманентних безпекових викликів, значного інфраструктурного навантаження та приймає вагому кількість внутрішньо переміщених осіб. До складу фокус-групи увійшли 11 учасників віком від 20 до 56 років. Формування вибірки відбувалося за принципом максимального охоплення критично важливих секторів життєзабезпечення громади: серед респондентів представлені працівники енергетичної та комунальної сфер, освіти, представники Збройних Сил України, волонтерського руху, а також особи зі статусом внутрішньо переміщених осіб. Такий гетерогенний склад забезпечив можливість отримання об'єктивного, багатовимірного зрізу суспільних настроїв на локальному рівні.

З метою дотримання міжнародних та вітчизняних етичних стандартів соціологічних досліджень, а також для забезпечення повної анонімності й захисту персональних даних учасників фокус-групових дискусій, усі особисті дані респондентів у цьому підрозділі було закодовано, а їхні реальні імена замінено на псевдоніми.

Аналіз транскриптів фокус-групової дискусії дозволяє виокремити кілька фундаментальних соціологічних вимірів, які повністю розкривають механізми трансформації інституційної довіри під час війни та підтверджують сталість локальної легітимності.

Емпіричні дані найперше фіксують феномен глибокої просторової та психологічної децентралізації соціальної довіри. У масовій свідомості учасників дослідження відбулося чітке та безповоротне розмежування «центральної» (столичної) та «місцевої» влади. Дії центральних інституцій все частіше сприймаються респондентами крізь призму абстрактних стратегій, складних бюрократичних процедур та медійних образів, що створює стійкий психологічний ефект «відірваності» макрорівня управління від реальних

екзистенційних викликів пересічних громадян. Натомість місцева влада сприймається як невід'ємна частина громади, що розділяє з нею спільний безпековий ризик. Спільне проживання травматичного досвіду формує потужний ефект соціальної солідарності та надає місцевому самоврядуванню статус «своєї» влади, що виступає фундаментальним базисом для утримання високого рівня довіри.

Наступним ключовим аспектом, виявленим у ході дискусії, є підтвердження транзакційної та гранично практичної природи сучасної довіри. В екстремальних умовах війни ідеологічні преференції повністю нівелюються, поступаючись місцем здатності інституцій гарантувати базове життєзабезпечення. Водночас ця практична довіра жорстко лімітується якістю інституційної комунікації та наявністю бюрократичних бар'єрів. Учасники дискусії відкрито артикулювали свій запит на дебюрократизацію та емпатію з боку місцевих органів.

Аналізуючи комунікаційні розриви, учасниця фокус-групи Катерина наголосила на проблемі формалізму: «Потрібно більше зворотного зв'язку на скарги. Іноді люди пишуть про проблему, а відповідь отримують суху і бюрократичну. Треба простіше спілкуватися». Цей запит на інституційну емпатію та зрозумілість є двостороннім, адже самі представники соціальних служб відчувають тягар надмірної формалізації. Так, респондентка Оксана, яка взаємодіє з населенням, підтвердила цю тезу зсередини системи: «Менше бюрократії у відповідях громадянам. Бо іноді ми мусимо писати такі відписки за шаблоном, що людина без юридичної освіти нічого не зрозуміє». Наведені цитати соціологічно доводять, що довіра громадян до управлінського апарату руйнується там, де замість живого діалогу система пропонує незрозумілі бюрократичні алгоритми. Влада, яка розмовляє зі своїм населенням зрозумілою мовою без надмірної термінології, автоматично отримує вищий рівень соціального схвалення.

Окремої уваги заслуговує виявлений феномен «соціальної видимості» та фізичної доступності управлінського апарату. Запит на таку фізичну, візуальну

доступність влади залишається вкрай високим, оскільки він виконує потужну терапевтичну функцію для травмованого війною соціуму. Підтвердженням цього є позиція учасниці Наталії щодо формату взаємодії: «Можливо, варто частіше проводити відкриті зустрічі з мешканцями різних мікрорайонів. Не онлайн, а вживу. Людям треба виговоритися». Цей вислів яскраво ілюструє, що в період тотальної тривоги місцева влада розглядається громадянами не лише як адміністративний орган, але й як інститут соціальної підтримки та психологічного розвантаження. Відкритість лідерів громади до безпосереднього контакту формує стан прозорості та нівелює відчуття соціальної покинутості.

Поряд із запитом на фізичну присутність, емпіричні дані фіксують гостру потребу в цифровізації локального контролю як інструменту зміцнення довіри. Молодше та економічно активне покоління вимагає від місцевого самоврядування переходу на сучасні та оперативні канали комунікації. Так, респондентка Валерія запропонувала конкретний механізм редукції (зменшення) соціальної дистанції: «Було б круто зробити якийсь зручний чат-бот у телеграмі саме для Вільнянська, куди можна скинути фото ями або сміття, і щоб воно автоматично йшло в роботу». Молодь громади також наголошує на важливості прозорості у цифровому полі. Наприклад, учасник Максим категорично висловився щодо спроб цензури в локальних мережах: «Щоб коментарі не закривали в групах, коли щось гостре... Також потрібен нормальний сучасний Інстаграм або ТікТок. Щоб молодь бачила, що вони роблять. Бо фейсбук — це для старших». Аналіз цих висловлювань свідчить, що сучасна довіра є інтерактивною: вона виникає лише тоді, коли громадянин відчуває свою здатність безперешкодно критикувати владу, контролювати її дії через смартфон та отримувати миттєву реакцію на свої запити.

Критично важливим фактором збереження стабільності місцевої влади є її здатність інтегрувати найбільш вразливі групи населення, зокрема переселенців. Орієнтація на конкретний практичний результат формує колосальний кредит інституційної довіри в середовищі ВПО, які часто відчувають дезорієнтацію на новому місці. Учасниця Тетяна сформулювала цей запит наступним чином: «Для

переселенців хотілося б мати якийсь єдиний віртуальний центр, де зібрана вся актуальна інформація по місту. Бо іноді доводиться по різних групах шукати». Створення зрозумілих та єдиних точок доступу до соціальних послуг виступає ключовим маркером адміністративної спроможності громади: місцева влада, яка успішно долає інформаційний хаос і впорядковує надання гуманітарних послуг, автоматично конвертує цю ефективність у непохитну довіру нових мешканців.

Нарешті, головним імперативом легітимності як центральної, так і місцевої влади в умовах екзистенційної загрози залишається її прямий внесок у підтримку Сил Оборони. Інституційна довіра сьогодні безпосередньо прив'язана до мілітарної ефективності. Як влучно підсумував учасник дискусії Володимир: «Чесно кажучи, у мене претензій немає. Головне, щоб продовжували допомагати армії і не боялися про це говорити». Ця цитата є квінтесенцією суспільного договору воєнного часу: громадяни готові толерувати певні побутові чи адміністративні незручності, пробачати локальні помилки влади, але виключно за умови, що управлінський апарат максимально мобілізує ресурси для підтримки фронту і комунікує про це максимально відкрито.

Підсумовуючи результати глибокого аналізу якісних даних фокус-групового дослідження, можемо впевнено констатувати, що третя гіпотеза нашого кваліфікаційного дослідження отримала абсолютне та всебічне емпіричне підтвердження. Довіра до органів місцевого самоврядування дійсно демонструє найвищий рівень стабільності в архітектурі державного управління періоду війни порівняно з центральними структурами. Ця стабільність забезпечується комплексом унікальних локальних факторів: фізичною присутністю влади поруч із громадянами (спільне проживання ризиків), здатністю до миттєвого оперативного реагування на комунальні та безпекові виклики без зайвої бюрократії, готовністю до впровадження інклюзивних цифрових сервісів та терапевтичною функцією «живого» спілкування. В умовах тотальної загрози саме органи місцевого самоврядування виступають головним сервісним інститутом виживання, формуючи навколо себе міцний, децентралізований контур суспільної довіри. Здобуті висновки завершують

емпіричну частину соціологічного аналізу та формують надійний, науково обґрунтований базис для розробки фінальних практичних рекомендацій у наступному підрозділі кваліфікаційної роботи.

3.3. Практичні рекомендації щодо зміцнення комунікації та довіри між владою і суспільством в умовах війни

Узагальнення результатів як загальнонаціональних соціологічних моніторингів, так і локального якісного дослідження дозволяє сформулювати цілісний комплекс практичних рекомендацій. Умови тривалого воєнного стану вимагають кардинального переосмислення взаємодії між державними інституціями та громадянським суспільством. Основний вектор пропонованих змін має бути спрямований на подолання комунікаційних розривів, децентралізацію інформаційних потоків, зниження рівня бюрократичного формалізму та максимальну цифровізацію процесів зворотного зв'язку. Пропоновані рекомендації розподілено за дворівневою структурою: заходи загальнодержавного (макросоціологічного) масштабу та прикладні інструменти для органів місцевого самоврядування (мікросоціологічний рівень).

Стратегічні рекомендації для центральних органів державної влади

Першочерговим завданням на загальнодержавному рівні є повна реконцептуалізація офіційної інформаційної політики. Емпірично зафіксоване падіння довіри до централізованих джерел інформації, зокрема до єдиного телемарафону, доводить неефективність монополізованого та емоційно спрощеного контенту. Держава має відмовитися від «ефекту інформаційної стерильності» та перейти до моделі раціонального, збалансованого та інклюзивного інформування. Це передбачає допущення плюралізму думок в офіційному медіапросторі, залучення незалежних експертів та представників різних політичних сил до обговорення суспільно значущих тем. Чесний діалог щодо реального стану справ на фронті, мобілізаційних потреб та економічних ресурсів дозволить зняти суспільну напругу та закрити інформаційні вакууми, які наразі масово заповнюються неконтрольованими Telegram-каналами.

Окремим критично важливим напрямом є трансформація антикорупційної комунікаційної стратегії. Оскільки корупційні ризики сприймаються соціумом як безпосередня загроза національній безпеці та обороноздатності, центральна влада має забезпечити максимальну транспарентність судових процесів та розслідувань. Необхідно впровадити обов'язкове регулярне звітування профільних відомств перед громадськістю у форматі відкритих пресконференцій із чітким висвітленням результатів повернення вкрадених активів. Відсутність чітких та зрозумілих пояснень щодо кадрових ротацій та антикорупційних дій розцінюється суспільством як кругова порука, тому кожен прецедент має отримувати швидку, вичерпну та деполітизовану офіційну оцінку.

Прикладні рекомендації для органів місцевого самоврядування

На локальному рівні, де довіра демонструє значно вищу стабільність завдяки просторовій близькості, ключовим завданням є подолання мовного та процедурного формалізму. Органам місцевого самоврядування необхідно здійснити комунікативну редукцію — повністю відмовитися від практики надання сухих, шаблонних відповідей на звернення громадян. Юридичний та бюрократичний жаргон у відповідях на скарги мешканців має бути замінений на зрозумілу, емпатичну та прагматичну мову. Кожен мешканець громади повинен отримувати не просто формальну відписку за шаблоном, а чітке роз'яснення алгоритму вирішення його проблеми із зазначенням конкретних термінів та відповідальних осіб.

Для забезпечення ефективної інтеграції та підтримки внутрішньо переміщених осіб, які стикаються з інформаційним хаосом на нових місцях проживання, пропонується створення єдиних віртуальних та фізичних центрів координації. Локальна влада має розробити та підтримувати централізований вебпортал або інтегровану платформу, де в акумульованому вигляді буде міститися вся вітальна інформація: від графіків видачі гуманітарної допомоги та вільних місць у закладах освіти до контактів соціальних служб і медичних установ. Це дозволить ліквідувати потребу тривалого пошуку даних у розрізнених соціальних групах та значно знизить рівень первинної дезорієнтації

ВПО.

Зважаючи на тотальну міграцію економічно активного та молодого населення до мобільних платформ, органи місцевого самоврядування мають оперативно диверсифікувати свої канали комунікації. Необхідно здійснити перехід від архаїчного використання мережі Facebook як єдиного майданчика інформування до активного освоєння сучасних візуальних платформ, таких як Instagram та TikTok. Офіційні профілі громад на цих платформах мають демонструвати реальну, щоденну діяльність управлінців без ознак штучного піару — хід ремонтних робіт, облаштування безпекових об'єктів, ліквідацію комунальних аварій.

Важливою технічною рекомендацією є впровадження спеціалізованих муніципальних інтерактивних чат-ботів у месенджері Telegram. Такий інструмент повинен мати спрощений інтерфейс, який дозволяє кожному громадянину за допомогою кількох кліків надіслати геомітку або фотографію локальної проблеми (наприклад, пошкодження дорожнього покриття, захаращення сміттям, несправність освітлення чи незадовільний стан бомбосховища) безпосередньо до профільного комунального підприємства. Довіра до такого інструменту утримуватиметься лише за умови автоматичного сповіщення заявника про статус виконання його запиту.

При цьому принциповою умовою збереження довіри у цифровому просторі є повна відмова від цензурування чи закриття коментарів в офіційних спільнотах під час обговорення гострих, проблемних питань. Спроби модераторів видаляти критику або блокувати незадоволених користувачів миттєво інтерпретуються громадою як слабкість, закритість та імітація прозорості, що незворотно руйнує локальний соціальний капітал. Комунікація в мережі має бути двосторонньою, де гострі питання отримують не бан, а аргументовану відповідь посадової особи.

Інституціоналізація офлайн-взаємодії та мілітарний імператив довіри

Попри важливість цифровізації, якісний аналіз фіксує колосальний запит суспільства на терапевтичну функцію живого, безпосереднього спілкування. В

умовах хронічного воєнного стресу людям необхідно відчувати фізичну присутність керівництва поруч. Органам місцевого самоврядування рекомендовано запровадити практику регулярних відкритих зустрічей очільників громади та керівників профільних департаментів з мешканцями безпосередньо у мікрорайонах чи локальних кварталах. Такі зустрічі мають проходити в офлайн-форматі та бути орієнтованими на те, щоб дати можливість громадянам відкрито висловити свої претензії, отримати психологічне розвантаження через прямий діалог та спільно знайти рішення локальних суперечностей.

Нарешті, наріжним каменем і головним критерієм легітимності будь-якого рівня влади в сучасних реаліях залишається оборонний імператив. Усі зусилля та комунікаційні стратегії інституцій мають бути підпорядковані демонстрації реального, вимірюваного внеску у підтримку Збройних Сил України та ветеранів. Місцева влада має не просто виділяти кошти з бюджетів на потреби армії, а й звітувати про це у максимально доступній, візуалізованій формі, дотримуючись при цьому всіх вимог безпеки та військової таємниці. Громадяни мають чітко бачити, що кожна гривня місцевих податків конвертується у матеріально-технічне забезпечення захисників.

Водночас на місцях має бути розгорнута прозора система довгострокової підтримки ветеранів та їхніх родин, яка нівелює зафіксовані суспільні страхи щодо психоемоційної нестабільності, труднощів із медичним забезпеченням чи бюрократичної тяганини під час оформлення пільг. Саме демонстрація реальної турботи про військовослужбовців та їхня інтеграція в управлінські процеси громад є головним довгостроковим стабілізатором суспільної довіри.

Впровадження запропонованого комплексу рекомендацій дозволить трансформувати архітектуру суспільно-владних відносин, перевівши її з площини взаємної підозри та інформаційного відчуження у площину солідарної відповідальності, що є базовою передумовою збереження внутрішньої стабільності та стійкості держави в умовах тривалого історичного виклику.

Висновки до третього розділу

У третьому розділі кваліфікаційної наукової роботи було здійснено комплексне емпіричне дослідження трансформації соціальної довіри українців до органів влади в умовах воєнного стану. Завдяки поєднанню методів вторинного аналізу макросоціологічних моніторингів провідних дослідницьких центрів та первинного якісного аналізу матеріалів локального пілотажного дослідження (фокус-групового інтерв'ю) було повністю верифіковано три ключові гіпотези роботи та сформульовано прикладні рекомендації для оптимізації взаємодії між державою та суспільством. Проведене дослідження дозволяє зробити такі узагальнюючі наукові висновки:

Вторинний аналіз макросоціологічних даних підтвердив Гіпотезу 1 щодо наявності прямої кореляції між рівнем інституційної довіри та практичною ефективністю органів влади у забезпеченні оборонних і гуманітарних потреб населення. Динаміка суспільних настроїв за 2022–2024 роки ілюструє перехід соціуму від початкового етапу емоційної консолідації («навколо прапора») до стадії жорсткої раціоналізації та прагматизації оцінок. Суспільний кредит довіри сьогодні є транзакційним: він безпосередньо залежить від здатності інституцій виконувати свої безпекові зобов'язання, забезпечувати якість укриттів, підтримувати ВПО та демонструвати реальну антикорупційну стійкість. Системні зловживання чи управлінська неефективність миттєво конвертуються суспільством у падіння легітивності цивільного апарату управління.

Емпірична верифікація Гіпотези 2 довела, що прозорість та інклюзивність державних комунікацій виступають базовими медіаторами, які стримують ерозію довіри в умовах затяжного конфлікту. Дослідження інформаційної поведінки за 2024–2025 роки зафіксувало глибоку кризу довіри до централізованих, монополізованих джерел інформування (зокрема, телемарафону) через виникнення «ефекту інформаційної стерильності». Намагання приховати або пом'якшити гострі суспільно-політичні виклики створює інформаційний вакуум, який веде до міграції громадян у неконтрольоване середовище Telegram-каналів та YouTube-платформ. Це

підтверджує, що лише чесна, доросла й транспарентна комунікаційна стратегія держави здатна мінімізувати суспільну тривожність та зберегти соціальний капітал інституцій.

Результати якісного пілотажного дослідження, проведеного методом фокус-групового інтерв'ю у прифронтовому регіоні (г. Вільнянськ, травень 2026 р.), повністю підтвердили Гіпотезу 3. Довіра до органів місцевого самоврядування володіє значно вищим рівнем стабільності та життєздатності порівняно з центральними структурами. Ця децентралізація довіри зумовлена феноменом просторової близькості управлінців до населення, спільним проживанням безпекових ризиків воєнного часу та високою «соціальною видимістю» дій локальних лідерів. Місцева влада сприймається громадянами як безпосередній сервісний інститут виживання, чия легітимність захищена ефектом капсулювання від загальнонаціонального макрополітичного негативу та корупційних скандалів центрального рівня, допоки локальний апарат ефективно вирішує нагальні комунальні та безпекові проблеми громади.

Розроблені практичні рекомендації пропонують дворівневу модель зміцнення суспільно-владних відносин. На макрорівні центральним органам влади необхідно децентралізувати інформаційну політику, забезпечити плюралізм думок та трансформувати антикорупційну комунікацію у формат повної транспарентності. На мікрорівні органам місцевого самоврядування рекомендовано здійснити комунікативну редукцію через повну відмову від бюрократичного формалізму, впроваджувати інтерактивні цифрові інструменти зворотного зв'язку (муніципальні чат-боти), інституціоналізувати регулярні офлайн-зустрічі з мешканцями та підпорядкувати всю звітність оборонному імперативу. Впровадження цих заходів є базовою передумовою збереження внутрішньої стабільності та солідарної відповідальності в умовах довготривалих історичних викликів.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній науковій роботі вирішено актуальне наукове завдання, що полягає у здійсненні цілісного теоретико-емпіричного обґрунтування та комплексного соціологічного аналізу феномену трансформації соціокультурного та політичного інституту суспільної довіри в умовах пролонгованого збройного конфлікту. Повномасштабна війна, виступаючи безпрецедентним екстремальним макросоціологічним фактором, створила унікальні умови для перевірки на міцність усіх державних інституцій, перетворивши українське суспільство на своєрідну соціологічну лабораторію. Проведене дослідження дозволило вийти на рівень глибокого концептуального узагальнення, що має як фундаментальне теоретичне значення для соціології масових комунікацій, політичної соціології та соціології управління, так і безпосередню прикладну цінність для розробки стратегій модернізації архітектури взаємодії між владою та громадянським суспільством на етапі повоєнного відновлення.

Науково-теоретична рефлексія існуючих методологічних підходів крізь призму сучасних українських реалій дозволила концептуально переосмислити класичну природу соціальної довіри. Доведено, що в період тривалого воєнного стресу довіра кардинально змінює свою сутнісну парадигму. Якщо у мирний час вона функціонувала переважно як абстрактна категорія електоральної лояльності, ідеологічної прихильності чи «соціального мастила», що полегшує рутинні взаємодії, то в умовах екзистенційної загрози вона трансформувалася у гранично прагматичний інструмент колективного виживання нації. Це вже не просто очікування доброчесності від інституцій, а базова стратегія психологічного та фізичного захисту соціуму від тотальної невизначеності.

Дослідження еволюції суспільних настроїв продемонструвало чітку стадійність трансформаційних процесів. Початкова фаза повномасштабного вторгнення характеризувалася феноменом афективної надмобілізації та безпрецедентного емоційного згуртування («гуртування навколо прапора»), коли суспільство авансом делегувало владі максимальний кредит довіри. Проте

перехід конфлікту у стадію тривалого виснаження та рутинізації унаочнив неминучу раціоналізацію суспільних вимог. Соціальний контракт воєнного часу виявився динамічним і вкрай крихким конструктом: суспільство готове толерувати певні обмеження прав, делегувати владі безпрецедентні повноваження та брати на себе тягар масштабного волонтерства, але виключно в обмін на гарантування базової безпеки, абсолютну прозорість управлінських дій та максимальну підтримку Сил Оборони.

Синтез макросоціологічних індикаторів загальнонаціонального рівня дозволив експлікувати ключову закономірність: в умовах затяжної війни інституційна довіра набуває жорстко транзакційного характеру. Легітимність будь-якого управлінського суб'єкта тепер прямо пропорційно залежить від його оперативної та практичної спроможності мінімізувати поточні загрози. Громадяни оцінюють ефективність державного апарату вже не за політичними деклараціями, а через призму конкретних, вимірюваних безпекових і соціальних благ: від якості облаштування та доступності бомбосховищ до швидкості ліквідації наслідків ракетних обстрілів, безперебійності роботи критичної інфраструктури та дієвості інтеграційних механізмів для внутрішньо переміщених осіб. За таких обставин будь-які прояви інституційної дисфункції, бюрократичної тяганини або, тим більше, корупційних ризиків сприймаються соціумом не як звичайні правопорушення чи управлінські недоліки, а як пряма загроза національній безпеці та обороноздатності країни. Це викликає стрімке та незворотне вимивання соціального капіталу цивільних органів влади, стимулює радикалізацію суспільних оцінок і формує стійкий, безкомпромісний суспільний запит на глибокі кадрові й системні очищення.

Особливе місце в роботі відведено інформаційно-комунікативному виміру проблеми. Важливим теоретико-емпіричним результатом стало доведення критичної ролі медіасередовища як головного модератора інституційної стабільності. Дослідження зафіксувало глибоку кризу традиційної, централізованої моделі державних комунікацій. Намагання держави монополізувати інформаційні потоки або надмірно спростити трансляцію подій

задля штучного підтримання суспільного оптимізму призвело до виникнення небезпечного ефекту «інформаційної стерильності». Спроби приховати гострі суспільно-політичні виклики чи невдачі створили когнітивний дисонанс між офіційною риторикою та реальним травматичним повсякденним досвідом громадян. Виниклі інформаційні вакууми миттєво заповнюються альтернативними, горизонтальними та немодерованими платформами (насамперед месенджерами та соціальними мережами). Масова міграція аудиторії у неконтрольований цифровий простір доводить, що легітимність у сучасному суспільстві не може утримуватися інструментами однобічного впливу. Збереження довіри вимагає негайного переходу до інклюзивного, «дорослого» та транспарентного діалогу, в якому влада визнає наявність системних викликів, уникає маніпуляцій та залучає громадян до солідарної відповідальності.

На мікросоціологічному рівні, завдяки залученню методів якісного аналізу (фокус-групового дослідження життєдіяльності локальної громади), було емпірично зафіксовано та науково обґрунтовано тенденцію просторової диверсифікації суспільного капіталу. Доведено, що органи місцевого самоврядування в архітектурі воєнного управління демонструють значно вищу комунікативну стійкість та стабільність довіри порівняно з центральними макроструктурами. Цей феномен децентралізації легітимності має чітке соціологічне пояснення: він базується на ефекті спільного проживання фізичних ризиків (управлінці перебувають у тому ж безпековому середовищі, що й громада), надвисокій «соціальній видимості» дій місцевих лідерів та максимальній редукції бюрократичної дистанції. Локальна влада розглядається населенням як первинний, найбільш доступний і зрозумілий сервісний інститут виживання, чия діяльність підлягає прямому, щоденному неформальному контролю з боку мешканців. Завдяки цьому виникає унікальний ефект «капсулювання локальної довіри», який надійно захищає авторитет місцевого самоврядування від екстраполяції загальнонаціональних макрополітичних криз

та гучних медійних скандалів, допоки локальні управлінці зберігають здатність оперативно вирішувати нагальні вітальні проблеми громади.

Крім того, наскрізним маркером, що визначає рівень довіри як до центральної, так і до місцевої влади, виступає мілітарний імператив. Абсолютним еталоном довіри в українському суспільстві сьогодні є Збройні Сили України, і саме здатність цивільних інституцій забезпечувати потреби фронту та ефективно впроваджувати програми соціалізації та підтримки ветеранів є головним мірилом їхньої моральної та функціональної легітимності.

На основі отриманих результатів розроблено концептуальний, дворівневий комплекс стратегічних та прикладних рекомендацій, що пропонує цілісну модель оптимізації суспільно-владних відносин. На загальнодержавному рівні першочерговим завданням є демонополізація інформаційного простору та запровадження абсолютної транспарентності в питаннях національної безпеки й антикорупційної діяльності. На локальному рівні вектор змін має передбачати кардинальну відмову від процедурного формалізму («відписок»), активне впровадження інтерактивних, дебюрократизованих цифрових інструментів зворотного зв'язку (на кшталт муніципальних чат-ботів), а також інституціоналізацію регулярних відкритих офлайн-форматів спілкування влади з громадою, які виконують життєво необхідну соціально-терапевтичну функцію.

Підсумовуючи, слід наголосити, що реалізація запропонованих підходів є фундаментальною передумовою трансформації взаємної суспільної підозри та відчуження у площину конструктивного, дорослого партнерства. У стратегічній перспективі саме збережений та примножений соціальний капітал довіри стане тим єдиним ресурсом, який забезпечить не лише внутрішню стійкість держави в умовах триваючої війни, але й виступить головним рушієм успішної повоєнної відбудови та остаточної демократичної консолідації українського суспільства.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авксентьєв А. О. Довіра до влади в умовах повномасштабного воєнного вторгнення РФ в Україну: загальноукраїнський та харківський міський виміри. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Питання політології».* 2024. Вип. 45. С. 21–29.

2. Бекешкіна І. Тернистий шлях України до демократії. Агора. Перспективи соціального розвитку регіонів. Київ: Стилос, 2008. Вип. 7. С. 13–24.

3. Берк Т. Клімат довіри. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Соціологія*. 2020. № 2 (28). С. 279–281.

4. Бхаттачерджи А., Ситник Н. Методологія та організація наукових досліджень: дослідження в соціально-економічних науках : навч. посіб. Київ: НТУУ «КПІ ім. Ігоря Сікорського», 2022. 173 с.

5. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

6. Головаха Є. Українське суспільство: шляхи трансформації. *Український соціум*. 2016. № 1-2 (56-57). С. 26–36.

7. Громико О. І. Зміст поняття «трансформація» як базової наукової категорії. *Ефективність державного управління*. 2016. Вип. 1-2 (46-47). С. 125–131.

8. Гура О. В. Соціальна довіра як ресурс подолання гуманітарних криз в умовах війни. *Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє* : матеріали XXIV Всеукр. наук. конф. з міжнар. участю (Черкаси, 18 квіт. 2024 р.). Черкаси: ЧІПБ ім. Героїв Чорнобиля, 2024. С. 395–397.

9. Гуськова Е. О. Методи вимірювання та індикатори довіри. *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2017. № 1. С. 12–14.

10. Дев'яте всеукраїнське муніципальне опитування (квітень-травень 2024 року) / Міжнародний республіканський інститут (IRI), Соціологічна група

«Рейтинг». Київ, 2024. 188 с. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/ (дата звернення: 24.04.2026).

11. Додонова В. І. Довіра як предмет філософського дискурсу. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. 2017. Вип. 1. С. 1–5.

12. Докторова Д. Теоретичні підходи до розуміння поняття «довіра». *Соціологічні студії*. 2014. Вип. 1. С. 41–46.

13. Енциклопедія сучасної України : електронний ресурс. URL: https://esu.com.ua/ (дата звернення: 04.02.2026).

14. Загороднюк Т. Ю. Методологія застосування тестових методик у моніторингових соціологічних дослідженнях трансформаційних процесів у працях Н. Паніної. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики.* 2012. Вип. 56. С. 1–8.

15. Зеленько Г. «Пастки» інституційної спроможності Української держави: причини виникнення і способи подолання. *Політичні дослідження.* 2024. № 2. С. 1–16.

16. Зеленько Г. І. Довіра до суспільно-політичних інститутів в Україні і наслідки її дефіциту для країни. *Studia Politologica Ucraino-Polona*. 2018. Вип. 8. С. 1–10.

17. Князєва О. Інституційна довіра у сучасному українському соціумі: загальні тенденції та методологічні аспекти. *Теоретичні та прикладні питання державотворення.* 2019. Вип. 25. С. 7–17.

18. Ковальчук С. В. Особливості формування політичної довіри в Україні в умовах війни : кваліфікаційна робота ... бакалавра. Луцьк: Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025. 48 с.

19. Кожем’якіна О. М. Довіра в динаміці соціальних змін. *Філософські проблеми гуманітарних наук.* 2010. № 18-19. С. 62–67. URL: http://www.info-library.com.ua/books-text-11430.html (дата звернення: 09.02.2026).

20. Кондов К. В. Динаміка довіри українців до політичних інституцій в умовах війни (2022–2025 рр.). *Socium.* 2025. № 3 (94). С. 99–114.

21. Кузьмук О. М. Теоретична інтерпретація концепту «довіра» в соціології. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2015. Вип. 2 (118). С. 110–114.

22. Кулик В. Світова мережа й національна ідентичність. *Критика.* 2023. № 3-4. С. 1–2.

23. Кулик В. Г. Феномен довіри: соціологічний та політологічний контекст аналізу. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Політологія. Соціологія. Право*. 2015. № 3/4. С. 48–54.

24. Лисенко Д. П. Психологічні особливості розвитку довіри в системі взаємин «командир – підлеглий» у бойових умовах : дис. ... д-ра філософії : 053. Київ : НУОУ, 2021. 240 с.

25. Мельник Д. Довіра та недовіра як феномени комунікативної дії в контекстах сучасних гуманітарних технологій. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки.* 2024. Вип. 22. С. 139–148.

26. Міхеєва В. В. Довіра як феномен соціальної реальності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Соціологічні дослідження сучасного суспільства*. 2014. Вип. 32. С. 55–60.

27. Міщенко А. Б. Дипломатичний шлях завершення російсько-української війни крізь призму довіри громадян до державних інституцій як інструменту легітимації переговорів. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти.* 2024. Вип. 14. С. 167–178.

28. Нападиста В. Феномен довіри у соціогуманітарному дискурсі сучасної України. *Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України*. Київ, 2018. Вип. 3 (95). С. 120–132.

29. Образ ветеранів в українському суспільстві (5-6 грудня 2024 року) / Соціологічна група «Рейтинг». Київ, 2024. 36 с. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/the-image-of-veterans-in-ukrainian-society (дата звернення: 24.04.2026).

30. Паніотто В., Харченко Н. Криза в методах опитування та шляхи її

подолання. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг.* 2012. № 1. С. 17–28.

31. Перепелиця Н. О. Довіра як чинник політичного розвитку: погляд Френсіса Фукуями. *Теорія та історія політичної науки*. 2019. Вип. 2. С. 11–16.

32. Публічна соціологія як чинник розвитку громадянського суспільства (матеріали круглого столу). *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. № 1. С. 7–27.

33. Резнік О. Популістські орієнтації в українському суспільстві: витоки та характеристики відтворення. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2023. № 2. С. 5–27.

34. Рейтинг Моніторинг, 26-та хвиля: суспільно-політичні настрої населення (10-11 лютого 2024 року) / Соціологічна група «Рейтинг». Київ, 2024. 42 с. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/reyting-monitoring-26-ta-hvilya-2024 (дата звернення: 24.04.2026).

35. Семененко А., Кулик В., Цихуляк І. Філософські аспекти колективної пам'яті: історична травма та переосмислення минулого. *Грані.* 2025. Т. 28, № 2. С. 167–172.

36. Симисенко І. В. Інституційна довіра як чинник впливу на трансформацію політичної участі в сучасній Україні. *Політикус*. 2025. Вип. 2. С. 132–137.

37. Скворець В. Відображення трансформації українського суспільства в науковій свідомості. *Humanities studies: Collection of Scientific Papers*. Запоріжжя: Гельветика, 2025. Вип. 22 (99). С. 117–131.

38. Степаненко В. Концепція громадянського суспільства як дослідницька програма. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. № 3. С. 40–64.

39. Степаненко В. П. Громадянське суспільство: дискурси і практики : монографія. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2015. 420 с.

40. Стеценко Т. О. Довіра як соціальний ресурс: від теоретичної концептуалізації до пошуку механізмів практичного управління. *Науково-теоретичний альманах «Грані»*. 2018. Т. 21, № 6. С. 44–52.

41. Супрунець Т. А. Концептуалізація поняття «довіра» в контексті соціогуманітарних досліджень. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2013. Вип. 7. С. 77–86.

42. Тимофєєв С. П. Перспективи підвищення рівня довіри до органів публічної влади в Україні. *Наукові перспективи*. 2021. № 6 (12). С. 149–162.

43. Толстов І. В. Евристичний потенціал концепції легітимності М. Вебера. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2014. № 1130. С. 1–8.

44. Українське суспільство в умовах війни. 2022 : монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2022. 414 с.

45. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2023 : монографія / за ред. Є. Головахи, С. Макеєва. Київ: Ін-т соціології НАН України, 2023. 343 с.

46. Українці, довіра до медіа та дезінформація: результати соціологічного дослідження (квітень 2025 року) / Соціологічна група «Рейтинг». Львів, 2025. 48 с. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/media-aug2025 (дата звернення: 24.04.2026).

47. Фостер Л. Ф., Олійник О. В. Соціологічний вимір громадянського суспільства: теоретичні аспекти та емпіричні показники. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2017. Вип. 17. С. 121–124.

48. Чабанна М. Довіра до політичних інститутів: передумови та наслідки для демократії. Магістеріум. *Політичні студії*. 2014. Т. 58. С. 8–15.

49. Шайгородський Ю. Ж. Довіра як політико-психологічний феномен. *Політичне життя*. 2022. № 1. С. 63–69.

50. Ярошенко В. М. Механізми формування довіри до органів державної влади. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2016. № 8. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=991 (дата звернення: 03.02.2026).

51. Fukuyama F. Trust: the social virtues and the creation of prosperity. New York: The Free Press, 1995. URL: https://www.academia.edu/108470278/_Trust_the_social_virtues_and_the_creation_of_prosperity_ (дата звернення: 26.02.2026).

52. Seligman A. B. The Problem of Trust. New York: Princeton University Press, 1997. 240 p. URL: https://dokumen.pub/the-problem-of-trust-9781400822379.html (дата звернення: 28.03.2026).

53. Sztompka P. Trust: A Sociological Theory. New York: Cambridge University Press, 2003. 227 p. URL: https://ndl.ethernet.edu.et/bitstream/123456789/17643/1/28.pdf (дата звернення: 01.03.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета-фільтр для відбору учасників фокус-групи

Вітаємо. Мене звати Анна Нежуга, я студентка четвертого курсу спеціальності Соціологія. Запрошую вас взяти участь у соціологічному дослідженні для моєї бакалаврської дипломної роботи, яке стосується довіри громадян до різних рівнів влади в умовах воєнного стану. Ваша думка є надзвичайно важливою для розуміння реальних суспільних процесів у нашій громаді. Заповнення цієї анкети займе близько 2-3 хвилин.

Вкажіть, будь ласка, ваш вік. До участі в обговоренні запрошуються особи віком від 18 років.

а) (Відкрите поле для вводу)

Вкажіть вашу стать.

а) Чоловіча

б) Жіноча

Чи проживаєте ви на даний момент у місті Вільнянськ або Вільнянській територіальній громаді?

а) Так (перехід до наступного питання)

б) Ні (на цьому етапі анкета завершується з подякою, оскільки дослідження сфокусоване на конкретній локації)

Який ваш статус у нашій громаді?

а) Постійний місцевий мешканець

б) Внутрішньо переміщена особа (ВПО), яка наразі проживає у Вільнянську

Чи працюєте ви або члени вашої найближчої родини у таких сферах: професійна соціологія, журналістика, політичні партії, або чи є ви діючим працівником чи керівником органів місцевого самоврядування та державної влади?

а) Так (анкета завершується з подякою, оскільки за правилами соціології такі учасники можуть вплинути на об'єктивність результатів або мати професійні упередження)

б) Ні (перехід до наступного питання)

Оберіть сферу вашої основної зайнятості (це питання допомагає нам зібрати людей з різним життєвим досвідом).

а) Збройні Сили України, правоохоронні органи, ДСНС

б) Критична інфраструктура (житлово-комунальне господарство, енергетика, зв'язок)

в) Сфера обслуговування, торгівля, логістика

г) Освіта, медицина, соціальна робота

д) Будівництво, архітектура, промисловість

е) Громадський сектор, благодійні фонди, волонтерство

є) Здобуття освіти (студенти)

ж) Тимчасово не працюю / на пенсії

з) Інше (вкажіть)

Чи готові ви взяти участь у живому груповому обговоренні (фокус-групі), яке відбудеться у місті Вільнянськ, у приміщенні закладу FreshCafe (вул. Миру 37/1)? Обговорення триватиме близько 1,5 години. Учасникам гарантується повна анонімність, під час зустрічі ведеться лише аудіозапис для подальшої текстової розшифровки.

а) Так

б) Ні

Залиште, будь ласка, ваше ім'я та зручний спосіб зв'язку (номер телефону або нікнейм у Telegram).

а) (Відкрите поле для вводу)

Дякуємо за ваші відповіді. Якщо ваша анкета підійде за критеріями відбору для формування нашої групи, модератор зв'яжеться з вами найближчим часом для узгодження зручної дати та часу зустрічі.

Додаток Б

Гайд напівформалізованого фокус-групового інтерв'ю

Гайд напівформалізованого фокус-групового інтерв'ю на тему Трансформація соціальної довіри українців до органів влади у період війни: локальний та центральний виміри

Причини та мотиви більш високої стабільності довіри до місцевого самоврядування порівняно з центральними органами влади серед мешканців та ВПО міста Вільнянськ.

Сценарій фокус-групового інтерв'ю.

1. Вступ. Приблизний час 15 хвилин. Завдання — досягти психологічної розрядки обстановки. Пояснити мету зустрічі, важливість думки учасників для нас. Розповісти, що фокус-група - не для оцінки правильних чи неправильних відповідей кожного, а для глибокого дослідження соціальної проблеми в рамках написання дипломної роботи.

Пояснити, що думки учасників можуть розходитися, але в цьому і полягає цінність їх обговорення.

Допомогти представитися учасникам, пояснити причину їх присутності: мешканці різних професій та ВПО потрібні для найбільш точного та всебічного відображення реальних настроїв у громаді.

Пояснити використання технічних засобів (диктофон потрібен виключно для точного фіксування та подальшого розшифрування розмови, гарантуючи анонімність у звіті).

Представити учасників і модератора дослідження.

2. Фонові запитання. Приблизний час 10 хвилин.

Питання: Як довго ви проживаєте у місті Вільнянськ? З яких джерел ви зазвичай дізнаєтеся інформацію про рішення та дії місцевої, а також центральної влади?

Кожен учасник висловить свою думку по черзі.

3. Основні питання. Приблизний час 50 хвилин.

Як змінилося ваше ставлення до влади загалом з початком повномасштабного вторгнення, і чи відрізняється ваше сприйняття тих, хто керує в Києві, від тих, хто керує на місцях?

Якщо у вас виникає нагальна побутова або соціальна проблема, від кого ви чекаєте найбільш швидкої та реальної допомоги — від місцевої чи від центральної влади?

Чи можете ви згадати конкретні рішення або дії влади у нашому місті за останній рік, які ви відчули на собі чи на своїй громаді?

Чи впливає на вашу довіру те, що представників місцевої влади ви можете зустріти особисто або побачити результати їхньої роботи безпосередньо у Вільнянську, на відміну від політиків у столиці?

Чи згодні ви, що місцева влада краще знає, чим живе пересічний українець сьогодні, ніж влада у центрі? Що саме дає вам таке відчуття?

У випадку гучних політичних скандалів у столиці, чи змінюється ваше ставлення до керівництва нашого міста, чи ваша довіра до місцевих залишається незмінною?

Що для вас є головним показником того, що владі можна довіряти: її конкретні справи тут і зараз чи загальні державні стратегії та обіцянки?

4. Додаткові питання. Приблизний час 10 хвилин.

Чи зверталися ви особисто до місцевої ради, ЦНАПу чи комунальних служб під час воєнного стану і яким був досвід цього спілкування?

Чи є щось, що місцева влада могла б покращити у своїй комунікації з мешканцями громади?

5. Закінчення фокус-групи. Приблизний час 5 хвилин.

Висловлення подяки. Ми дуже вдячні всім учасникам за те, що вони знайшли для нас час та прийняли участь у цій фокус-групі. Ваші відверті відповіді є надзвичайно цінними для нашого соціологічного дослідження та допоможуть краще зрозуміти процеси в українському суспільстві.

Додаток В

Транскрипти (цитати) відповідей учасників фокус-групи за запитаннями

ФОНОВІ ЗАПИТАННЯ

Питання: Як довго ви проживаєте у місті Вільнянськ? З яких джерел ви зазвичай дізнаєтеся інформацію про рішення та дії місцевої, а також центральної влади?

1. Олексій: «Я тут все життя живу, з самого народження. Новини в основному читаю в телеграм-каналах. Наші місцеві пабліки дуже швидко все публікують. Ну і телемарафон іноді фоном працює, але там більше про Київ.»
2. Дарія: «Я теж місцева. Взагалі телевізор не дивлюся. Вся інформація з телеграму та інстаграму. Підписана на пару місцевих груп у фейсбуці, там люди часто обговорюють, що в місті робиться, хто кому що сказав.»
3. Катерина: «Народилася і живу у Вільнянську. По роботі в Червоному Хресті маю прямі контакти з нашою радою, тому багато дізнаюся безпосередньо від них. А так — місцеві групи у вайбері та фейсбуці. Про державу читаю на офіційних каналах в телеграмі.»
4. Володимир: «Місцевий. Зараз більше часу на службі, тому телеграм — це єдине джерело. Підписаний на канали наших підрозділів і на кілька міських, щоб знати, чи прилітало кудись, чи все нормально вдома.»
5. Валерія: «Я тут живу з дитинства. Інформацію беру виключно з соцмереж, переважно телеграм. Там найшвидше. Офіційні сайти міністерств взагалі ніколи не відкриваю, це незручно і довго.»
6. Тетяна: «Ми приїхали сюди з Оріхова весною двадцять другого. Коли тільки приїхали, все дізнавалися просто від людей, сарафанне радіо. Зараз читаю місцеву групу Вільнянська, ну і канали новинні загальноукраїнські.»
7. Оксана: «Живу тут вже понад тридцять років. У мене специфіка роботи така, що всі рішення влади, і місцевої, і київської, я бачу в офіційних документах та постановах. Але для себе новини гортаю у фейсбуці ввечері.»

8. Наталія: «Все життя у Вільнянську. Оскільки керую садочком, отримую листи від управління освіти. А про загальну ситуацію в країні — дивлюся новини по телевізору або читаю те, що діти в сімейний чат скидають.»

9. Максим: «Місцевий. Тільки телеграм. Всі ці марафони не дивлюсь, бо там одне й те саме. А в місцевих чатах зразу видно: де світло вимкнули, де воду прорвало, де влада щось полагодила.»

10. Семен: «З народження тут. По роботі в РЕМ ми завжди перші знаємо про всі відключення або прильоти. Новини читаю в телеграмі, підписаний на голову адміністрації, щоб знати офіційну інформацію.»

11. Альона: «Я з Кам'янського, сюди перебралася через роботу та обставини. За новинами слідкую в телеграмі. Про місцеві справи Вільнянська дізнаюся від клієнтів на пошті, люди дуже багато розповідають, поки посилки чекають.»

ОСНОВНІ ПИТАННЯ

Питання 1. Як змінилося ваше ставлення до влади загалом з початком повномасштабного вторгнення, і чи відрізняється ваше сприйняття тих, хто керує в Києві, від тих, хто керує на місцях?

1. Олексій: «Ну що сказати... В перші місяці ми всі згуртувалися, вірили всім підряд. А зараз до тих, хто в Києві, довіра трохи впала. В них там своя атмосфера. А до місцевих якось більше поваги стало, бо вони тут, з нами під сиренами сидять.»

2. Дарія: «Я раніше взагалі в політику не лізла. Зараз дивлюсь, що місцеві хоч щось роблять, ну там генератори ставлять, воду підвозять. А там на горі тільки сваряться.»

3. Катерина: «Погоджуюсь. Ми по Червоному Хресту постійно з нашою міськрадою на контакті. Вони тут, на місці, бачать біду в очі. А Київ мислить статистикою. До своїх довіри однозначно більше.»

4. Володимир: «Скажу як військовий. Довіра до верхівки... ну, є питання. Особливо по забезпеченню. А місцеві нам і машини допомагають ремонтувати, і дрони купують. Тому своїм я довіряю, я їх бачу в ділі.»

5. Валерія: «Мені здається, що всі трохи розчарувались у центральній владі через оці безкінечні скандали. Наші ніби такого не роблять, бо Вільнянськ невеликий, всі про всіх усе знають.»

6. Тетяна: «Ми коли з Оріхова тікали, нас тут місцеві приймали, розселяли. Київ тільки по телевізору казав, що все буде добре, а реальна допомога була отут, від конкретних людей з ради і волонтерів.»

7. Оксана: «Як бухгалтер комунгоспу скажу чесно: Київ нам тільки бюджети ріже і вимоги ставить. А місцевій владі доводиться викручуватись, щоб місто банально жило. Звісно, своїм довіряю більше.»

8. Наталія: «У нас в садочку постійно якісь проблеми виникають — то з укриттям, то зі світлом. До кого я піду? В міністерство? Ні, йду до нашої влади. Вони хоч вислухають і відразу скажуть, чим можуть допомогти.»

9. Максим: «Та що казати. Я он на будівництві працюю, бачу, як наші розбите після прильотів латають. А ті в столиці тільки обіцяють гарно жити колись потім.»

10. Семен: «У нас в РЕМ постійно напруга. Як прильоти або негода, так місцева влада відразу з нами на зв'язку, техніку чи пальне дають. А міністерства тільки звіти просять.»

11. Альона: «По роботі на пошті бачу, скільки гуманітарки йде. Місцеві волонтери і влада кооперуються, щоб людям роздати. Київ якось дуже далеко від оцих простих проблем.»

Питання 2. Якщо у вас виникає нагальна побутова або соціальна проблема, від кого ви чекаєте найбільш швидкої та реальної допомоги — від місцевої чи від центральної влади?

1. Олексій: «Тільки місцеві. Трубу прорве — не президент же поїде латати. Дзвонимо в комунгосп або йдемо до ради скаржитися.»

2. Дарія: «Ну так, як світло вимикають, то в кав'ярні генератор гуде. Це ми самі викручуємось, ну або місцева влада графіки дає. Від Києва допомоги точно не чекаємо.»

3. Катерина: «До нас ідуть за гуманітаркою, а ми співпрацюємо з міськрадою. Разом шукаємо рішення, кому першому треба дати. Центральні структури тільки постанови нові випускають.»

4. Володимир: «Якщо треба терміново щось хлопцям — йдемо до місцевих депутатів або до наших фермерів. Поки з Києва прийде забезпечення по накладних, можна не дожити.»

5. Валерія: «Я студентка, мені як треба була довідка, я пішла в наш ЦНАП. Все швидко і зрозуміло. На Дію не завжди сподіваюсь, бо бувають збої, а тут жива людина допомогла.»

6. Тетяна: «Як ВПО, я першим ділом йшла в наш місцевий соцзахист. Дівчата там зашиваються в паперах, але допомагають. На урядову лінію дзвонила — тільки музику слухала півгодини.»

7. Оксана: «Ой, не смішіть мене Києвом. Звісно місцеві. Прорвало, зламалось — наші хлопці з комунгоспу серед ночі встають і роблять, а керівництво шукає на це гроші.»

8. Наталія: «Однозначно місцеві. Треба було терміново пісок для укриття — пішла в раду, вирішили за один день. Держава поки тендер проведе, війна скінчиться.»

9. Максим: «Тільки наші. Дах он після обстрілу людям розбирали, так мерія плівку і шифер відразу видавала зі своїх запасів.»

10. Семен: «Ми з комунальниками постійно на телефоні. Дерево впало на дроти — вони пиляють, ми тягнемо нові. Який там Київ, їм не до наших дротів.»

11. Альона: «Коли був хаос, саме місцеві організували якісь патрулі. Я тоді ще в Кам'янському була, але схема скрізь одна. Чекати когось зверху — це витрачати час.»

Питання 3. Чи можете ви згадати конкретні рішення або дії влади у нашому місті за останній рік, які ви відчули на собі чи на своїй громаді?

1. Олексій: «Ну, укриття в школах поробили. Може не євроремонт, але діти хоч можуть вчитися офлайн трохи. Це великий плюс.»
2. Дарія: «Коли довго блекаути були, Пункти незламності відкрили. Я там телефон заряджала і грілася.»
3. Катерина: «Місцеві дуже допомогли з приміщенням для нашого штабу. І генератор нам виділили.»
4. Володимир: «Передавали нашим хлопцям на запорізький напрямок дрони і РЕБи. Оце реальна справа.»
5. Валерія: «Зробили нарешті нормальне освітлення на кількох вулицях, де завжди темно було.»
6. Тетяна: «Мені як переселенці допомогли з оформленням виплат, черги нормально організували.»
7. Оксана: «Ми закупили нові насоси для водоканалу. Гроші вибивали з місцевого бюджету зі скандалами, але купили.»
8. Наталія: «Нам в садок купили нормальні вогнегасники і аптечки оновили за всіма правилами.»
9. Максим: «Дорогу підлатали біля центру. Дрібниця ніби, а приємно.»
10. Семен: «Допомогли пальним для наших аварійних бригад, коли були масовані обстріли.»
11. Альона: «Швидко організували прибирання скла і сміття, коли прилітало неподалік.»

Питання 4. Чи впливає на вашу довіру те, що представників місцевої влади ви можете зустріти особисто або побачити результати їхньої роботи безпосередньо у Вільнянську, на відміну від політиків у столиці?

1. Олексій: «Звісно впливає. Я мера чи депутата можу в магазині зустріти і прямо запитати, що там з дорогою.»

2. Дарія: «Я взагалі нікого з Києва наживо не бачила ніколи. А наші ходять в ту ж кав'ярню за кавою.»

3. Катерина: «Це дуже важливо психологічно. Коли ти бачиш людину в очі, знаєш її родину, то з'являється якась відповідальність.»

4. Володимир: «Сто відсотків. Місцевому посадовцю потім в очі людям дивитись.»

5. Валерія: «Згодна. У нас навіть зустрічі робили з місцевими. Вони ближче до народу.»

6. Тетяна: «В Оріхові всі всіх знали, і тут у Вільнянську теж відчувається оця родинність.»

7. Оксана: «Я з ними кожного дня по роботі сварюсь і мирюсь. Вони такі ж заручники ситуації з бюджетами, як і ми.»

8. Наталія: «Коли голова приходить в садок і бачить, що тече дах, він не може сказати, що це не його проблема. Йому соромно стане.»

9. Максим: «Точно. Бачив, як наш депутат сам мішки з піском тягав.»

10. Семен: «Так, ми разом працюємо на місцях аварій. Вони в таких же умовах, як і ми.»

11. Альона: «Можливість напряму звернутися вирішує все. Написала гнівний пост у фейсбуці — відреагували.»

Питання 5. Чи згодні ви, що місцева влада краще знає, чим живе пересічний українець сьогодні, ніж влада у центрі? Що саме дає вам таке відчуття?

1. Олексій: «Повністю згоден. Звідки їм в столиці знати, що у нас труба на якійсь вулиці гнила?»

2. Дарія: «Так, вони ж тут живуть, купують продукти в тих самих магазинах.»

3. Катерина: «Київ мислить масштабами країни. А наші мислять масштабами кожної людини.»

4. Володимир: «Вони знають, бо їхні ж родичі і знайомі тут живуть.»

5. Валерія: «Місцеві знають специфіку. Знають, що в нас транспорт погано ходить увечері.»

6. Тетяна: «Якби Київ розумів потреби, то процедури для ВПО були б набагато простіші.»

7. Оксана: «Вони знають кожну копійку в нашому бюджеті.»

8. Наталія: «Звісно. Я от приходжу і кажу, що дітям в підвалі холодно. Це факт, їм не треба доводити.»

9. Максим: «Та звичайно краще. У Києві в ресторанах сидять, а в нас бувало світла цілодобово немає.»

10. Семен: «Вони ходять по тих самих розбитих тротуарах.»

11. Альона: «Наші потреби — це вода, тепло і спокій. І це роблять тільки тут.»

Питання 6. У випадку гучних політичних скандалів у столиці, чи змінюється ваше ставлення до керівництва нашого міста, чи ваша довіра до місцевих залишається незмінною?

1. Олексій: «Взагалі байдуже на той Київ. Хай там хоч поб'ються. Головне, щоб тут воду не відключали.»
2. Дарія: «Коли чую про скандальні закупівлі, просто руки опускаються. Але до нашого керівництва це відношення не має.»
3. Катерина: «Ми на місці продовжуємо робити своє, і довіра до місцевих колег від цього не страждає.»
4. Володимир: «Злить страшно. Але наші місцеві постійно волонтерять і допомагають, тому до них повага залишається.»
5. Валерія: «Місцевих я сприймаю скоріше як менеджерів нашого міста, а не як політиків з телевізора.»
6. Тетяна: «Мені від тих їхніх скандалів ні холодно, ні жарко. Головне, щоб виплати вчасно нараховували тут.»
7. Оксана: «На нашу довіру до своїх це не впливає. Ми тут знаємо, хто чого вартий.»

8. Наталія: «Якщо тут мені допомагають, то я місцевим довіряю.»
9. Максим: «Своїм довіри більше, від них хоч користь є.»
10. Семен: «Коли вночі треба лінію полагодить, ти не про скандали думаєш.»
11. Альона: «Довіра до громади набагато стабільніша, бо вона на очах.»

Питання 7. Що для вас є головним показником того, що владі можна довіряти: її конкретні справи тут і зараз чи загальні державні стратегії та обіцянки?

1. Олексій: «Тільки діла! Зробив дах — молодець, довіряю.»
2. Дарія: «Я за конкретику. Бачу нову зупинку чи пункт обігріву — вірю.»
3. Катерина: «Конкретні справи тут і зараз. Стратегії важливі, але без закритої бази вони нічого не варті.»
4. Володимир: «Війна жорстко показала, що працює тільки те, що робиться зараз.»
5. Валерія: «Реальну довіру викликають саме швидкі рішення місцевих проблем.»
6. Тетяна: «Звісно справи. Мене не стратегіями гріли, а реальною ковдрою.»
7. Оксана: «Справи, сто відсотків. Ми люди практики.»
8. Наталія: «Тільки те, що можна відчути реально. Відремонтований дах, тепла батарея.»
9. Максим: «Діло. Менше слів, більше діла.»
10. Семен: «Однозначно справи. Світло або є, або його немає.»
11. Альона: «Довіра будується тільки на дрібницях. Вчасно вивезене сміття, працюючий ліхтар.»

ДОДАТКОВІ ПИТАННЯ

Питання: Чи зверталися ви особисто до місцевої ради, ЦНАПу чи комунальних служб під час воєнного стану і яким був досвід цього спілкування?

Олексій: «Та постійно дзвоню в водоканал, коли тиск падає. Трубку беруть, кажуть коли полагодять. Нормально працюють, як для таких умов.»

Дарія: «Мені треба було витяг з реєстру взяти. Пішла в наш ЦНАП, там була черга, але адміністраторка дуже швидко все пояснила і допомогла через термінал талончик взяти. Без нервів.»

Катерина: «Постійно взаємодію з міськрадою. Бувають робочі суперечки, але завжди знаходимо компроміс. Досвід абсолютно позитивний, бо є діалог.»

Володимир: «Звертався до заступника мера щодо допомоги з ремонтом автомобіля для підрозділу. Вирішили питання за пару днів без зайвих паперів.»

Валерія: «Зверталася в ЦНАП щодо реєстрації місця проживання. Трохи зависла система, довелося почекати, але дівчата вибачилися, запропонували води. Ставлення людське.»

Тетяна: «Коли приїхали з Оріхова, йшли відразу в управління соцзахисту. Там тоді був просто мурашник. Але нас прийняли, оформили документи на ВПО, розказали де взяти гуманітарку. Дуже вдячна їм.»

Оксана: «Я з ними в одному човні. Постійно звертаюся до фінансового відділу ради. Працювати важко, бо законодавство змінюється щодня, але комунікація є.»

Наталія: «Регулярно пишу запити в раду щодо фінансування ремонтних робіт у садочку. Іноді відмовляють, бо немає грошей, але завжди пояснюють чому. Це чесно.»

Максим: «Якось звертався в благоустрій, щоб спиляли сухе дерево біля двору, бо боялися, що на хату впаде під час вітру. Через тиждень приїхали і спиляли.»

Семен: «З комунальниками ми співпрацюємо. Коли нам треба гілки почистити біля ліній, вони завжди йдуть назустріч і дають вишку, якщо наша зайнята.»

Альона: «Зверталася за довідками для дитини. Все швидко, в електронному вигляді багато чого підтягнули. Порівняно з тим, що було п'ять років тому, це небо і земля.»

Питання: Чи є щось, що місцева влада могла б покращити у своїй комунікації з мешканцями громади?

1. Олексій: «Більше конкретики. Якщо аварія — так і напишіть: аварія там-то, робимо, буде о такій-то. А то іноді сидиш і гадаєш, що сталося.»
2. Дарія: «Мені б хотілося, щоб наша влада вела нормальний сучасний Інстаграм або ТікТок. Щоб молодь бачила, що вони роблять. Бо фейсбук — це для старших.»
3. Катерина: «Потрібно більше зворотного зв'язку на скарги. Іноді люди пишуть про проблему, а відповідь отримують суху і бюрократичну. Треба простіше спілкуватися.»
4. Володимир: «Чесно кажучи, у мене претензій немає. Головне, щоб продовжували допомагати армії і не боялися про це говорити.»
5. Валерія: «Було б круто зробити якийсь зручний чат-бот у телеграмі саме для Вільнянська, куди можна скинути фото ями або сміття, і щоб воно автоматично йшло в роботу.»
6. Тетяна: «Для переселенців хотілося б мати якийсь єдиний віртуальний центр, де зібрана вся актуальна інформація по місту. Бо іноді доводиться по різних групах шукати.»
7. Оксана: «Менше бюрократії у відповідях громадянам. Бо іноді ми мусимо писати такі відписки за шаблоном, що людина без юридичної освіти нічого не зрозуміє.»

8. Наталія: «Можливо, варто частіше проводити відкриті зустрічі з мешканцями різних мікрорайонів. Не онлайн, а вживу. Людям треба виговоритися.»

9. Максим: «Щоб коментарі не закривали в групах, коли щось гостре обговорюється. Хай люди пишуть, це ж свобода слова.»

10. Семен: «Треба краще інформувати про графіки відключень. Ми з свого боку даємо інформацію, але міська влада могла б її більш зрозуміло дублювати для людей.»

11. Альона: «Згодна про чат-бот. Це було б дуже зручно. І поменше складних термінів в офіційних повідомленнях. Ми ж звичайні люди.»

Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ

Я, Нежуга Анна Віталіївна, студентка IV курсу бакалаврату, заочної форми навчання, факультету соціології та управління, спеціальність С5 «Соціологія», адреса електронної пошти nezhuganana@gmail.com:

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Трансформація соціальної довіри українців до органів влади в період війни» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

22.05.2026 А.В Нежуга

Науковий керівник,
д.соц.н., професор кафедри соціології
22.05.2026 Е.А. Гугнін